

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

05 Соціальні та поведінкові науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

051 «Економіка»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Міжнародний валютний фонд у глобальній регуляторній системі»

здобувача Лучинського Євгенія Андрійовича

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Лихолет С.І.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з
атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

(підпис)

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ У ГЛОБАЛЬНІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ	7
1.1. Інституційна роль МВФ у глобальній фінансовій системі	7
1.2. Етапи становлення та розвитку МВФ: історичний огляд та сучасні трансформації	15
1.3. Правова база, механізми та інструменти діяльності МВФ	24
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНА АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ У ГЛОБАЛЬНІЙ РЕГУЛЯТОРНІЙ СИСТЕМІ	30
2.1. Масштаби і структура фінансування МВФ у сучасних умовах	30
2.2. Ефективність кредитних програм МВФ: переваги та ризики	35
2.3. Виклики реформування МВФ в контексті трансформації глобальної економіки	42
2.4. Перспективи функціонування МВФ в архітектурі глобального фінансового регулювання	49
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах глобалізації та зростаючої взаємозалежності національних економік особливого значення набуває ефективне функціонування глобальної фінансової системи, стабільність якої значною мірою забезпечується діяльністю міжнародних фінансових інституцій. Міжнародний валютний фонд, як одна з ключових наднаціональних організацій, відіграє провідну роль у підтриманні валютної стабільності, наданні фінансової допомоги країнам-членам, моніторингу макроекономічної політики та формуванні глобальних стандартів фінансового регулювання.

Змінювані умови світового економічного середовища — фінансові кризи, боргові проблеми, пандемічні виклики, зростання геополітичної напруженості та нові ризики цифровізації — потребують постійної адаптації механізмів діяльності МВФ. З огляду на активну співпрацю України з Міжнародним валютним фондом, питання оцінки ефективності його функціонування, аналіз сучасних програм підтримки та вироблення рекомендацій для оптимізації взаємодії набувають особливої практичної значущості.

Таким чином, дослідження інституційної ролі, механізмів функціонування та фінансових програм Міжнародного валютного фонду є важливим як у науково-теоретичному, так і у прикладному вимірах, що визначає актуальність обраної теми кваліфікаційної бакалаврської роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі та ефективності діяльності Міжнародного валютного фонду є предметом численних досліджень як міжнародних організацій, так і наукової спільноти. В аналітичних звітах МВФ, зокрема *Global Financial Stability Report (2024–2025 pp.)* [1], акцентується увага на актуальних викликах для глобальної фінансової стабільності, включаючи зростання заборгованості, геополітичну нестабільність та наслідки пандемічних криз. Значна увага в дослідженнях приділяється оцінці ефективності програм Фонду.

Зокрема, у працях Tal Sadeh (2024) [2], а також у звітах Незалежного оціночного бюро МВФ (ІЕО, 2024) [3] відзначаються як позитивні аспекти кредитних програм, так і проблеми з їх впливом на економічне зростання, соціальну стабільність і боргову стійкість. Водночас у працях багатьох науковців наголошується на необхідності подальшого удосконалення кредитних механізмів, підвищення прозорості прийняття рішень та врахування специфіки національних економік при розробці умов програм. Окреме місце в дослідженнях посідає аналіз взаємодії МВФ з країнами, що розвиваються, зокрема з Україною [4].

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – комплексна аналітична оцінка інституційної ролі, механізмів функціонування, фінансових інструментів і програм Міжнародного валютного фонду в системі глобальної фінансової регуляторної архітектури, а також розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності його діяльності.

Відповідно поставленої мети кваліфікаційної бакалаврської роботи сформульовані наступні **завдання**:

- дослідити інституційну роль Міжнародного валютного фонду у глобальній фінансовій системі;
- проаналізувати етапи становлення та розвитку МВФ, його історичні трансформації і сучасні напрями діяльності;
- охарактеризувати правову базу, механізми та інструменти діяльності МВФ у сфері глобального фінансового регулювання;
- оцінити масштаби та структуру фінансування МВФ у сучасних умовах;
- провести аналітичний огляд ефективності кредитних програм МВФ, визначити їхні переваги та ризики;
- визначити основні виклики реформування МВФ в умовах трансформації глобальної економіки;
- обґрунтувати перспективні напрями функціонування МВФ у формуванні майбутньої архітектури глобального фінансового регулювання.

Об'єктом кваліфікаційної бакалаврської роботи є діяльність Міжнародного валютного фонду в системі глобального фінансового регулювання.

Предметом кваліфікаційної бакалаврської роботи є теоретичні положення та практичні аспекти підвищення ефективності функціонування Міжнародного валютного фонду в глобальній регуляторній системі.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи використано комплекс методів наукового дослідження. Зокрема, застосовано системний підхід для комплексного аналізу функціонування Міжнародного валютного фонду в глобальній фінансовій системі; історико-логічний метод – для дослідження етапів становлення, трансформації та розвитку МВФ; порівняльний аналіз – для зіставлення особливостей кредитних програм Фонду в різних країнах; статистичний аналіз – для оцінки динаміки фінансування та ефективності реалізації програм МВФ; а також методи узагальнення та експертних оцінок – для формулювання висновків і рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності МВФ у сучасних умовах.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні наукових підходів до аналізу ролі, функцій та еволюції Міжнародного валютного фонду в сучасній системі глобального фінансового регулювання. Сформульовані узагальнення та висновки можуть бути використані для подальшого розвитку теоретичних засад функціонування міжнародних фінансових інституцій.

Методична значущість роботи полягає у застосуванні комплексного підходу до оцінки ефективності діяльності МВФ, що враховує специфіку сучасних глобальних економічних трансформацій, включаючи кризові явища, зростання боргових ризиків та необхідність адаптації фінансових механізмів до нових викликів.

Практична значущість отриманих результатів полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення взаємодії України з Міжнародним валютним фондом, оптимізації участі в кредитних програмах, а також формуванні пропозицій щодо реформування архітектури міжнародного фінансового регулювання. Результати роботи можуть бути корисними для органів державної влади, економічних аналітичних центрів, наукових установ та інших зацікавлених сторін.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти та офіційні документи Міжнародного валютного фонду [1; 3; 5; 6], статистичні матеріали Світового банку [7], Організації Об'єднаних Націй, Національного банку України [8], Міністерства фінансів України, а також наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів з проблематики діяльності МВФ [2; 4].

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 61 сторінок основного тексту, список використаних джерел включає 77 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ У ГЛОБАЛЬНІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

1.1. Інституційна роль МВФ у глобальній фінансовій системі

Сучасна глобальна фінансова система являє собою складний механізм взаємодії національних економік, міжнародних ринків капіталу, валютних ринків, фінансових інституцій та регуляторних органів. Забезпечення стабільності функціонування цієї системи вимагає ефективного глобального економічного управління, координації валютно-фінансової політики та механізмів запобігання фінансовим кризам.

Одним із центральних елементів архітектури глобальної фінансової системи є Міжнародний валютний фонд (МВФ), створений у 1944 році на Бреттон-Вудській конференції та офіційно розпочавший свою діяльність у 1945 році після ратифікації Статуту (Articles of Agreement) країнами-засновниками [5]. Первісною метою створення МВФ було забезпечення стабільності валютних курсів та сприяння відновленню міжнародної торгівлі після руйнувань Другої світової війни.

У сучасних умовах роль МВФ значно розширилася: він перетворився на багатофункціональну інституцію, що виконує як стабілізаційні, так і моніторингові, аналітичні, консультативні та фінансові функції. МВФ забезпечує координацію політики між країнами-членами, здійснює нагляд за глобальною економічною ситуацією та надає фінансову допомогу країнам у кризових ситуаціях [1; 6].

Ключова інституційна особливість МВФ полягає в тому, що він є міжнародною міжурядовою організацією з універсальним членством, що охоплює 190 країн світу (станом на 2025 рік) [1]. Завдяки цьому він володіє широкими можливостями впливу на глобальні макроекономічні процеси, валютні ринки та фінансову стабільність.

Згідно із Статутом МВФ (Articles of Agreement), основною метою діяльності Фонду є сприяння стабільності валютних курсів, розвиток міжнародної торгівлі, забезпечення багатосторонньої валютної співпраці, сприяння фінансовій стабільності та економічному зростанню країн-членів [5]. Для досягнення цих цілей МВФ реалізує низку ключових інституційних функцій, що формують його місце у глобальній фінансовій системі.

Кредитна функція. Кредитна функція МВФ полягає у наданні фінансової допомоги країнам-членам, які стикаються з тимчасовими проблемами платіжного балансу, валютними чи борговими кризами. Фонд забезпечує коротко- та середньострокове фінансування, яке допомагає стабілізувати економіку, підтримати валютний курс, поповнити валютні резерви та запобігти дефолту. Основними інструментами кредитування є:

Stand-By Arrangements (SBA) – стандартна форма підтримки країн з тимчасовими труднощами;

Extended Fund Facility (EFF) – довгострокова підтримка структурних реформ;

Rapid Financing Instrument (RFI) – оперативна допомога в умовах надзвичайних ситуацій;

Flexible Credit Line (FCL) – кредитування для країн з надійною макроекономічною політикою [6].

Кредитна діяльність МВФ є особливо важливою в умовах глобальних криз, таких як пандемія COVID-19, енергетична чи боргова нестабільність [1].

Наглядова (моніторингова) функція. Відповідно до ст. IV Статуту МВФ, Фонд здійснює регулярний моніторинг макроекономічної політики країн-членів шляхом проведення консультацій (Article IV Consultations). У процесі нагляду МВФ аналізує макроекономічну ситуацію, фінансову політику, стан платіжного балансу, банківську систему, динаміку державного боргу, інвестиційний клімат тощо [5; 6].

Крім двостороннього нагляду, МВФ готує глобальні та регіональні аналітичні огляди, зокрема World Economic Outlook та Global Financial Stability Report, які є авторитетними джерелами аналізу стану світової економіки [1; 6].

Консультативна та технічна функція. МВФ надає консультаційну та технічну допомогу країнам-членам у сфері бюджетної політики, управління державними фінансами, монетарної політики, банківського нагляду, валютного контролю, статистичної звітності тощо. Ця функція особливо актуальна для країн з перехідною економікою, які потребують підвищення інституційної спроможності державних органів [3; 4].

Організаційна структура МВФ. Органами управління МВФ є:

Рада керуючих (Board of Governors) – найвищий орган, до складу якого входять представники усіх країн-членів;

Виконавча рада (Executive Board) – відповідає за поточне управління та прийняття рішень щодо фінансування;

Директор-розпорядник (Managing Director) – очолює Секретаріат Фонду та виконує роль офіційного представника МВФ [5].

Рішення в МВФ приймаються за принципом зваженого голосування, де кількість голосів країни визначається розміром її квоти у Фонді (рис. 1.1).

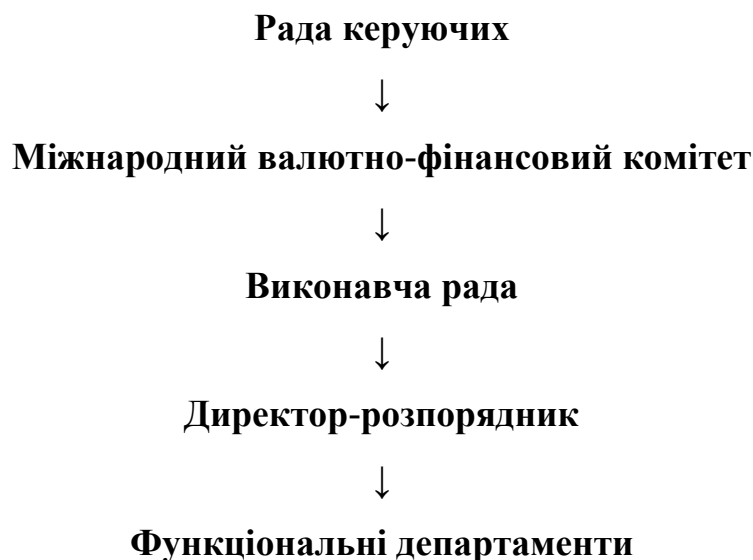

Рисунок 1.1 - Організаційна структура Міжнародного валютного фонду

Забезпечення ефективної реалізації наведених функцій МВФ ґрунтується на чітко визначених нормативно-правових засадах, які регламентують його діяльність, встановлюють правила взаємодії між країнами-членами та формують механізми ухвалення рішень в межах організації.

Основним нормативно-правовим документом, що регламентує діяльність МВФ, є його Статут (Articles of Agreement), прийнятий у 1944 році на Бреттон-Вудській конференції та неодноразово оновлюваний відповідно до змін у світовій економіці [5]. Статут визначає правовий статус Фонду, його функції, права та обов'язки країн-членів, процедури прийняття рішень та механізми фінансування.

Відповідно до Статуту, МВФ є міжнародною організацією з юридичною особою, що володіє імунітетами та привілеями, необхідними для виконання покладених на нього функцій. Основні принципи діяльності МВФ передбачають:

- забезпечення стабільності валютних курсів та запобігання конкурентній девальвації;
- сприяння збалансованому зростанню міжнародної торгівлі;
- надання країнам-членам фінансових ресурсів для покриття дефіциту платіжного балансу за умови здійснення необхідних коригувальних заходів;
- сприяння міжнародній валютній співпраці та консультаціям між країнами-членами;
- усунення валютних обмежень та лібералізацію руху капіталу [5; 6].

Важливою правовою основою кредитної діяльності МВФ є принцип «умовності» (conditionality), згідно з яким фінансова підтримка надається за умови виконання країною узгоджених заходів економічної політики [3].

З моменту створення Міжнародного валютного фонду його ключовим завданням було забезпечення стабільності світової валютно-фінансової системи. У сучасних умовах глобалізації та фінансової інтеграції МВФ відіграє важливу роль як універсальний стабілізаційний механізм, що дозволяє зменшити негативні ефекти фінансових криз, координувати валютно-фінансову політику та сприяти зміцненню стійкості національних економік [1; 6].

Одним із основних інструментів забезпечення глобальної стабільності є наглядова функція МВФ, яка передбачає постійний моніторинг макроекономічних показників країн-членів, оцінку внутрішніх і зовнішніх дисбалансів, аналіз фінансових ризиків і рекомендації щодо їх мінімізації [5]. Систематичні консультації за статтею IV Статуту Фонду дозволяють своєчасно ідентифікувати загрози для стабільності національної та глобальної економіки.

Крім того, МВФ активно залучається до розробки глобальних фінансових стандартів та рекомендацій разом із іншими міжнародними інституціями, такими як Банк міжнародних розрахунків, Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку, Група двадцяти (G20) [1; 7].

Значну роль МВФ відіграв під час глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр., коли було розширено його фінансові ресурси, переглянуто умови кредитних програм та спрощено доступ до фінансування для багатьох країн [3]. Особливо вагомим стало значення МВФ у період пандемії COVID-19, коли були запроваджені додаткові інструменти підтримки, зокрема нові алокації спеціальних прав запозичення (SDR), розширено гнучкі кредитні лінії та мобілізовано швидку допомогу країнам з обмеженим доступом до фінансових ринків [6].

За даними МВФ, обсяг наданих фінансових ресурсів на 2024 рік перевищує 130 млрд спеціальних прав запозичення (SDR), що свідчить про суттєву роль Фонду у підтримці глобальної фінансової рівноваги [1].

Для систематизації основних функцій Міжнародного валютного фонду доцільно узагальнити їх у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні функції Міжнародного валютного фонду

№	Функція	Зміст функції
1	Кредитна	Надання фінансової допомоги країнам-членам у разі дефіциту платіжного балансу
2	Моніторингова (наглядова)	Оцінка макроекономічної політики, фінансових ризиків, платіжних балансів
3	Консультативна	Надання рекомендацій з економічної політики, консультаційна підтримка
4	Технічна допомога	Підтримка у розвитку фінансових інститутів, бюджетної політики, статистики
5	Розробка стандартів	Участь у формуванні міжнародних фінансових стандартів та кодексів поведінки

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6]

Як видно з таблиці 1.1, діяльність МВФ охоплює широкий спектр функцій, що забезпечують його центральне місце у системі міжнародного валютно-фінансового регулювання. Поєднання кредитної підтримки, моніторингу, консультування та технічної допомоги дозволяє Фонду ефективно реагувати на різноманітні виклики глобальної економіки.

У ХХІ столітті Міжнародний валютний фонд виступає одним із ключових елементів сучасної архітектури глобального фінансового регулювання. Його діяльність інтегрована у ширшу систему співпраці з іншими міжнародними організаціями, які разом формують інституційну основу для підтримки стабільності світової економіки.

МВФ тісно взаємодіє зі Світовим банком, Банком міжнародних розрахунків (BIS), Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), регіональними фінансовими організаціями (зокрема Європейським стабілізаційним механізмом — ESM, Азійським банком розвитку — ADB) та міжнародними органами стандартизації, такими як Базельський комітет з банківського нагляду [1; 6; 7]. Особливу роль у координації глобальної фінансової політики відіграє Група двадцяти (G20), яка разом із МВФ формує основні підходи до запобігання системним ризикам у світовій економіці.

Важливим компонентом участі МВФ у сучасній глобальній фінансовій архітектурі залишається механізм **Special Drawing Rights (SDR)** — спеціальних прав запозичення, які є міжнародним резервним активом Фонду. У 2021–2022 роках МВФ здійснив масштабне розширення алокацій SDR для стабілізації фінансових систем країн-членів в умовах пандемічної кризи, що підтвердило гнучкість і важливість цієї інституційної функції [1].

Крім фінансових інструментів, МВФ активно бере участь у розвитку глобальних правил макроекономічної політики, зокрема через розробку рекомендацій з бюджетної політики, боргового менеджменту, валютної лібералізації та банківського нагляду [3; 6].

Інституційна потужність МВФ ґрунтується на системі квот країн-членів, які визначають обсяг фінансових ресурсів Фонду та права голосу кожної країни.

На 2025 рік найбільшими акціонерами МВФ залишаються США, Японія, Китай, Німеччина, Франція та Велика Британія, що відображає поточну структуру економічної ваги в глобальній економіці [5; 6].

Таблиця 1.2 – Найбільші країни за квотами у МВФ (станом на 2025 р.)

№	Країна	Частка у загальній квоті, %	Голоси у МВФ, %
1	США	17,43	16,52
2	Японія	6,47	6,15
3	Китай	6,40	6,08
4	Німеччина	5,59	5,31
5	Франція	4,23	4,03
6	Велика Британія	4,23	4,03
7	Інші країни	55,65	57,88

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6]

Як свідчать дані таблиці 1.2, структура голосів у МВФ суттєво концентрована серед групи найбільших економік світу, що відображає як історичний баланс сил у глобальній фінансовій системі, так і наявні економічні потужності країн-членів. Водночас тривають дискусії щодо необхідності подальшої реформи квот для більш повного відображення ролі нових центрів економічного зростання.

Попри значний внесок Міжнародного валютного фонду у стабілізацію глобальної фінансової системи, його діяльність не позбавлена низки проблемних аспектів і викликів, які стають об'єктом активних дискусій як у наукових колах, так і серед практиків [2; 3; 4].

Однією з найбільш актуальних проблем залишається дискусія навколо справедливості розподілу квот і голосів у МВФ. Поточна структура голосів досі значною мірою відображає економічну вагу країн після Другої світової війни, тоді як стрімке зростання економік країн, що розвиваються (зокрема Китаю, Індії, Бразилії), не в повній мірі враховане у сучасній системі управління Фондом [3; 5].

Крім того, критиці піддається підхід МВФ до застосування стандартної політики умовності (conditionality), яка нерідко передбачає жорсткі фінансові обмеження, скорочення бюджетних видатків та лібералізацію ринків. У деяких випадках це призводило до посилення соціальної напруги, зростання безробіття та скорочення рівня життя в країнах-позичальниках [2; 4].

Особливо гостро ця проблема проявилася у низці країн Латинської Америки, Африки та Азії, а також у досвіді співпраці МВФ з Україною, де окремі умови програм вимагали значного обмеження соціальних витрат та стримування державного втручання в економіку [4].

Додатковим викликом залишається обмежена ефективність наглядових функцій МВФ у запобіганні системним фінансовим кризам, що продемонстрували, зокрема, глобальна фінансова криза 2008-2009 рр. та європейська боргова криза [3; 6].

В умовах зростання нових викликів – цифровізації фінансових ринків, розвитку криптовалют, кліматичних ризиків та геополітичної нестабільності – перед МВФ постає завдання адаптації існуючих механізмів регулювання до нової фінансової реальності [1].

Таким чином, ефективність подальшої діяльності МВФ значною мірою залежатиме від здатності Фонду модернізувати свою інституційну базу, реформувати систему квот та голосів, забезпечити гнучкість програмної політики, а також посилити превентивний характер наглядових функцій в умовах зростаючих глобальних ризиків.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зазначити, що Міжнародний валютний фонд виступає фундаментальним елементом сучасної глобальної фінансової системи, виконуючи широкий спектр функцій, серед яких домінують кредитна, наглядова, консультативна та технічна діяльність. Інституційна архітектура МВФ забезпечує йому провідну роль у запобіганні фінансовим кризам, стабілізації валютних курсів, координації макроекономічної політики та формуванні глобальних стандартів фінансового регулювання.

Разом із тим, зберігається низка актуальних викликів, пов'язаних із реформуванням системи квот, гнучкістю програмної політики, удосконаленням наглядових функцій та адаптацією до нових глобальних фінансових ризиків.

У цьому контексті особливого значення набуває аналіз еволюції діяльності МВФ протягом його історичного розвитку, трансформації функцій і підходів, що розглядатиметься у наступному підрозділі.

1.2. Етапи становлення та розвитку МВФ: історичний огляд та сучасні трансформації

Ідея створення міжнародної фінансової організації, здатної забезпечити стабільність валютних курсів та координувати економічну політику різних країн, сформувалась у відповідь на кризові явища першої половини XX століття. Велика депресія 1929–1933 років призвела до глибокого економічного спаду у США, а згодом поширилася на більшість розвинених країн, продемонструвавши нестійкість фінансових систем у відсутності міжнародної координації [5].

Кризові явища посилювалися внаслідок відмови більшості країн від золотого стандарту, проведення політики протекціонізму, валютних девальвацій та конкурентної боротьби за торгові переваги. Ці заходи поглибили глобальну економічну нестабільність, що у підсумку стала одним із факторів політичної напруженості, яка призвела до Другої світової війни [1; 6].

Завершення світового військового конфлікту супроводжувалося масштабними руйнуваннями економічної інфраструктури в Європі, Азії та інших регіонах, що актуалізувало потребу у створенні нової глобальної фінансової системи. Саме в цей період були висунуті концепції побудови наднаціональної інституції для координації валютної політики та запобігання кризовим явищам у міжнародній торгівлі [5; 6].

Ключовим етапом у створенні МВФ стала Конференція Об'єднаних Націй з валютних і фінансових питань, що відбулася у липні 1944 року в Бреттон-Вудсі (США). У конференції взяли участь представники 44 країн, які схвалили рішення про створення двох глобальних фінансових організацій — Міжнародного валютного фонду (International Monetary Fund) та Міжнародного банку реконструкції та розвитку (International Bank for Reconstruction and Development), що згодом став основною складовою Світового банку [5; 6].

Метою створення МВФ визначено:

- сприяння стабільності валютних курсів;

- забезпечення фінансової підтримки країнам-членам з дефіцитом платіжного балансу;
- запобігання конкурентним девальваціям валют;
- розвиток міжнародної торгівлі та економічного співробітництва;
- забезпечення багатосторонньої валютної співпраці на основі узгоджених правил [5].

Після завершення ратифікації Статуту (Articles of Agreement), 27 грудня 1945 року Міжнародний валютний фонд офіційно розпочав свою діяльність. Першими його членами стали 29 країн, серед яких провідну роль відігравали США та Велика Британія як ініціатори створення нової глобальної фінансової архітектури [5; 6].

Після завершення Другої світової війни Міжнародний валютний фонд почав виконувати функції центральної інституції у рамках нової глобальної валютно-фінансової системи, побудованої за Бреттон-Вудськими домовленостями. Система базувалася на принципі фіксованих валютних курсів, де центральною резервною валютою виступав долар США, прив'язаний до золота за фіксованим співвідношенням 35 доларів за унцію золота [5; 6].

Країни-члени зобов'язувалися підтримувати курси своїх валют у межах $\pm 1\%$ від встановлених паритетів до долара США. При цьому МВФ виконував функцію наглядача за дотриманням валютної дисципліни, надавав консультації урядам країн та забезпечував короткострокову фінансову підтримку країнам, що зазнавали тимчасових платіжних дисбалансів [5].

Фінансові ресурси Фонду формувалися за рахунок внесків країн-членів у вигляді квот. Розмір квоти визначав фінансові зобов'язання країни перед Фондом, обсяг її голосів у процесі ухвалення рішень та можливість отримання фінансової допомоги [5].

Протягом перших двох десятиліть функціонування Бреттон-Вудської системи вдалося забезпечити стабільне зростання міжнародної торгівлі, обмежити валютні війни та посилити довіру до міждержавної валютної співпраці.

Особливо важливою була роль МВФ у сприянні відновленню післявоєнної економіки Західної Європи, Японії та інших країн [1; 6].

Однак у другій половині 1960-х років система почала стикатися з дедалі глибшими дисбалансами. Причинами стали:

- зростання дефіциту платіжного балансу США;
- розширення емісії доларових резервів без відповідного збільшення золотих запасів;
- накопичення боргу уряду США внаслідок фінансування війни у В'єтнамі та соціальних програм [6; 7].

Поступове зростання обсягів "надлишкових доларів" у глобальній фінансовій системі підірвало довіру до забезпечення долара золотом, що призвело до наростання кризи валютної системи.

У 1971 році адміністрація президента США Річарда Ніксона оголосила про припинення конвертації долара в золото — так званий "Ніксонів шок", який фактично ознаменував кінець Бреттон-Вудської системи фіксованих валютних курсів [5; 6]. Відповідно, МВФ був змушений переглянути свою роль у нових умовах формування системи плаваючих валютних курсів.

Таблиця 1.3 – Основні етапи трансформації міжнародної валютної системи та діяльності МВФ

Етап	Період	Характеристика
Бреттон-Вудська система	1944–1971 рр.	Фіксовані валютні курси, прив'язка до долара США, долар – до золота; обмеження на валютні операції
Перехідний період (після Ніксонівського шоку)	1971–1976 рр.	Крах системи фіксованих курсів, відмова США від забезпечення долара золотом
Ямайська валютна система	1976 р. – дотепер	Переважання плаваючих валютних курсів, реформування ролі МВФ, розвиток нових кредитних інструментів
Модернізація діяльності МВФ	1990-ті – дотепер	Розширення наглядових функцій, активна підтримка країн із перехідною економікою, боротьба з глобальними кризами

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6]

Як узагальнено у таблиці 1.3, трансформація міжнародної валютної системи поступово змінювала роль МВФ від гаранта фіксованих валютних курсів до багатофункціональної інституції, здатної адаптуватися до нових глобальних викликів.

Після офіційного завершення Бреттон-Вудської системи міжнародна валютна система вступила у нову фазу розвитку, що базувалася на принципах плаваючих валютних курсів. Це вимагало суттєвого перегляду функцій Міжнародного валютного фонду, оскільки його початковий мандат був тісно пов'язаний із підтримкою фіксованих курсів [5; 6].

Формально ліквідація залишків Бреттон-Вудської системи була закріплена у 1976 році під час прийняття Ямайської валютної угоди (Jamaica Agreement). Вона:

- офіційно легалізувала плаваючі валютні курси;
- ліквідувала офіційний золотий стандарт як основний елемент резервної системи;
- закріпила право країн обирати власний режим валютного курсоутворення [5].

У нових умовах МВФ змістив фокус своєї діяльності на моніторинг валютних курсів, макроекономічної політики та фінансової стабільності країн-членів. Особливого значення набула **наглядова функція** Фонду (surveillance), яка поступово стала ключовою складовою його діяльності [5; 6].

Паралельно розпочався процес розширення фінансових інструментів МВФ. Були створені нові кредитні механізми, які дозволяли більш гнучко реагувати на різні типи фінансових проблем у країнах-членах:

- Compensatory Financing Facility (CFF);
- Buffer Stock Financing Facility (BSFF);
- Trust Fund для підтримки країн, що розвиваються [6; 7].

На цьому етапі поступово сформувалася модель, у якій МВФ не лише надавав фінансові ресурси, а й супроводжував свої програми кредитування вимогами до економічної політики країн-позичальників.

Водночас перехід до плаваючих валютних курсів не усунув усіх ризиків валютної нестабільності.

Проблеми нафтових шоків 1973 та 1979 років призвели до суттєвих дисбалансів у світовій торгівлі, інфляційних хвиль та боргового навантаження для багатьох країн з низьким рівнем доходів [1; 6]. Це створило основу для нової фази глобальних фінансових викликів, які активізувалися у наступні десятиліття.

Початок 1980-х років ознаменувався масштабною борговою кризою, яка особливо гостро проявилася у країнах Латинської Америки, Африки та деяких азійських економіках. Головними чинниками її розвитку стали різке зростання світових процентних ставок, зміцнення долара США, падіння цін на сировину та надмірна зовнішня заборгованість країн, що розвиваються [1; 7].

У цих умовах Міжнародний валютний фонд взяв на себе центральну роль у врегулюванні боргових проблем, розробляючи програми фінансової підтримки та реструктуризації боргів. Саме в цей період остаточно сформувалася система **«умовного фінансування» (conditionality)** – концепція, за якою надання кредитів Фонду супроводжувалося вимогами до країн-позичальників щодо реалізації конкретних макроекономічних реформ і програм стабілізації [3].

До основних елементів програм МВФ того часу належали:

- фінансова консолідація (скорочення бюджетних дефіцитів);
- обмеження грошової емісії;
- лібералізація торгівлі;
- дерегуляція внутрішніх ринків;
- приватизація державних підприємств;
- валютна лібералізація [2; 3].

Такі заходи отримали назву програм **структурного коригування** (Structural Adjustment Programs – SAPs), які застосовувалися переважно до країн із глибокими платіжними дисбалансами та високим рівнем боргу [3; 4].

Попри певні позитивні результати в стабілізації макроекономічної ситуації, програми структурного коригування зазнали значної критики через:

- посилення соціальної нерівності;
- зростання безробіття;
- скорочення державних витрат на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист;

- посилення залежності країн-позичальників від зовнішнього фінансування [2; 4].

Особливо гостро ці проблеми проявлялися у країнах Латинської Америки – Мексиці, Бразилії, Аргентині, а також у країнах Африки та Південно-Східної Азії.

Криза 1980-х років змусила міжнародну спільноту переглянути підходи до врегулювання суверенних боргів. Внаслідок цього з 1989 року було впроваджено низку нових механізмів, серед яких найвідомішим став **план Брейді (Brady Plan)**, що передбачав часткове списання боргів країн та обмін їх на облігації під міжнародні гарантії [3; 5].

Досвід цього періоду суттєво вплинув на еволюцію кредитних інструментів МВФ, розширення спектру його програм та формування нових підходів до роботи з країнами, що розвиваються.

Після розпаду соціалістичної системи у Східній Європі та колишньому СРСР перед значною кількістю нових незалежних держав постала складна задача переходу до ринкових економік. Цей перехід супроводжувався глибокими макроекономічними дисбалансами, інфляційними сплесками, дефіцитами платіжних балансів та валютною нестабільністю [1; 5; 6].

Міжнародний валютний фонд відіграв ключову роль у стабілізації макроекономічної ситуації в цих державах. Його допомога включала:

- розробку антикризових програм стабілізації;
- підтримку валютної стабільності;
- допомогу у створенні центральних банків та банківської системи;
- реформування податкової системи та державних фінансів;
- консультації з лібералізації зовнішньої торгівлі та цін [3; 5].

Україна, яка стала членом МВФ у 1992 році, однією з перших скористалася фінансовою допомогою Фонду. Перші кредитні програми були спрямовані на боротьбу з гіперінфляцією, стабілізацію національної валюти, запровадження ринкових механізмів ціноутворення та підтримку валютних резервів [4].

Ключовими кредитними інструментами МВФ у цей період стали:

- **Система стенд-бай (Stand-By Arrangements – SBA)** – надання коротко- та середньострокових кредитів для стабілізації економіки;

- **Extended Fund Facility (EFF)** – довгострокова фінансова допомога для підтримки структурних реформ;
- **Systemic Transformation Facility (STF)** – спеціально створений механізм підтримки для країн з перехідною економікою [5; 6].

Важливо зазначити, що робота МВФ у країнах з перехідною економікою часто супроводжувалася реалізацією глибоких структурних реформ, які були необхідні для побудови основ ринкової економіки. Водночас, як і в попередні періоди, ці реформи не завжди відбувалися безболісно — супроводжувалися значним соціальним навантаженням, падінням доходів населення, зростанням безробіття та соціальних диспропорцій [2; 4].

Проте у підсумку діяльність МВФ сприяла закріпленню основ макроекономічної стабільності, формуванню незалежних фінансових інституцій та інтеграції ряду країн у глобальну фінансову систему.

Починаючи з 2010-х років, діяльність Міжнародного валютного фонду характеризується активною адаптацією до нових глобальних викликів та трансформацією традиційних підходів до фінансової підтримки країн-членів.

Одним із ключових випробувань для глобальної фінансової системи стала світова фінансова криза 2008–2009 років. У цей період МВФ відіграв центральну роль у стабілізації глобальної ліквідності, розширивши обсяги кредитування, модернізувавши свої кредитні інструменти та надаючи фінансову допомогу низці економік, що зазнали найглибших потрясінь [1; 3].

У відповідь на кризу було створено низку нових фінансових механізмів, зокрема:

- **Flexible Credit Line (FCL)** – інструмент запобіжного характеру для країн з надійною економічною політикою;
- **Precautionary and Liquidity Line (PLL)** – інструмент для країн з незначними вразливостями;
- модернізовано **Stand-By Arrangements (SBA)** для більш гнучкого реагування на кризові ситуації [6; 7].

Після фінансової кризи МВФ дедалі більше звертає увагу не лише на фінансову стабільність, а й на ширші соціально-економічні аспекти. Поступово до мандату Фонду інтегруються питання:

- соціальної рівності;
- боротьби з бідністю;
- зміцнення інституційного управління;
- розбудови фінансової інклюзії;
- гендерної рівності [2; 6].

Особливо вагомим викликом для МВФ стала пандемія COVID-19 у 2020-2021 роках. У цих умовах Фонд активізував надання фінансової допомоги країнам, запровадив низку надзвичайних механізмів швидкої підтримки, включаючи **Rapid Credit Facility (RCF)** та **Rapid Financing Instrument (RFI)**. Було також здійснено найбільше в історії МВФ розширення спеціальних прав запозичення (**SDR allocation**) на суму \$650 млрд у серпні 2021 року [1; 6].

Додатково у 2022 році було започатковано новий механізм **Resilience and Sustainability Trust (RST)**, що дозволяє підтримувати країни у подоланні структурних викликів, пов'язаних із кліматичними змінами, цифровою трансформацією та енергетичною безпекою [1; 6].

МВФ також дедалі активніше співпрацює з міжнародними організаціями у сфері боротьби зі змінами клімату, враховуючи їхній вплив на макроекономічну стабільність, платіжний баланс та боргову стійкість країн [3].

Участь України у співпраці з МВФ у цей період набула особливої ваги в умовах політичної та економічної нестабільності, військових загроз та структурних трансформацій. Програми співпраці 2014–2022 років відіграли ключову роль у стабілізації фінансової системи України, поповненні золотовалютних резервів та підтримці макроекономічної рівноваги [4; 5].

Сучасний етап діяльності МВФ демонструє його поступову еволюцію від класичної кредитно-стабілізаційної функції до комплексної інституції, яка бере участь у формуванні нової архітектури глобального економічного управління.

Для систематизації основних етапів еволюції діяльності МВФ наведемо їх узагальнену хронологічну характеристику у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Етапи еволюції діяльності МВФ та основні трансформації

Етап	Період	Ключові характеристики трансформації
Бреттон-Вудська система	1945–1971 рр.	Система фіксованих валютних курсів, прив'язка долара до золота, обмежена роль Фонду у кредитуванні та моніторингу
Перехід до плаваючих курсів	1971–1980-ті рр.	Крах золотодоларової системи, запровадження Ямайської угоди, посилення моніторингової функції МВФ
Боргові кризи країн, що розвиваються	1980–1990-ті рр.	Масштабне застосування умовного кредитування, програми структурного коригування, початок активної участі у вирішенні криз
Підтримка перехідних економік	1990–2010 рр.	Робота з постсоціалістичними країнами, підтримка валютної стабільності, створення спеціальних кредитних інструментів
Сучасна трансформація	2010–2025 рр.	Реакція на глобальні фінансові та пандемічні кризи, розвиток інструментів швидкої допомоги, акцент на соціальні, кліматичні, цифрові виклики

Джерело: розроблено автором на основі [1; 3; 5; 6]

Таким чином, діяльність Міжнародного валютного фонду упродовж майже восьми десятиліть демонструє поступову еволюцію його функцій, механізмів та стратегічних пріоритетів. Від підтримки фіксованих валютних курсів у післявоєнний період МВФ трансформувався у багатофункціональну організацію, що адаптується до складних глобальних викликів та кризових явищ. Зміна фінансової архітектури світу зумовила необхідність розширення мандату Фонду, модернізації кредитних інструментів, поглиблення аналітичних і консультативних функцій, а також урахування соціальних, екологічних та технологічних факторів у реалізації програм підтримки.

Актуальність подальших досліджень діяльності МВФ визначається як динамікою глобальних економічних трансформацій, так і важливістю ефективної участі України у цій міжнародній інституції в умовах сучасних викликів для національної економіки.

Крім того, важливим результатом еволюції МВФ є формування гнучкої моделі реагування на нові джерела глобальної нестабільності. Завдяки цьому МВФ зберігає роль одного з ключових елементів сучасної архітектури глобального економічного управління.

1.3. Правова база, механізми та інструменти діяльності МВФ

Міжнародний валютний фонд (МВФ) займає центральне місце в інституційній архітектурі глобальної фінансової системи, виконуючи регуляторні, стабілізаційні, аналітичні та консультативні функції в інтересах країн-членів. Його діяльність базується на чітко визначених міжнародно-правових засадах, а застосовувані регуляторні механізми дозволяють оперативно реагувати на фінансові виклики, забезпечувати валютну стабільність та формувати міжнародні стандарти економічного управління [1; 5; 6].

Фундаментом правового статусу МВФ є його Статут (Articles of Agreement), ухвалений у 1944 році на Бреттон-Вудській конференції та ратифікований країнами-засновниками. Статут визначає цілі діяльності Фонду, умови членства, права та обов'язки країн-членів, принципи валютної стабільності, кредитної підтримки та координації макроекономічної політики [5; 6]. Як міжнародний договір, Статут МВФ має обов'язкову юридичну силу для усіх держав-членів Фонду.

Протягом свого існування МВФ неодноразово коригував процедурні та нормативні положення Статуту, адаптуючи діяльність до змін у глобальному фінансовому середовищі. На сьогодні діяльність Фонду регламентується багаторівневою системою нормативно-правових джерел, яка включає як базові міжнародно-правові документи, так і внутрішні регуляторні акти МВФ [5; 6].

Правове забезпечення діяльності МВФ базується на комплексній системі нормативних актів, які утворюють багаторівневу правову основу функціонування цієї організації. Основним міжнародно-правовим документом залишається Статут МВФ (Articles of Agreement), який містить положення щодо:

- цілей діяльності МВФ;
- прав та обов'язків держав-членів;
- механізму внесків та квот;
- процедур ухвалення рішень;
- принципів валютного регулювання та кредитної підтримки [5; 6].

Крім базового Статуту, діяльність Фонду регламентується широким спектром внутрішніх нормативних актів та процедурних документів, які деталізують застосування статутних положень у поточній практиці.

Таблиця 1.5 – Система нормативних джерел правового регулювання діяльності МВФ

№	Нормативне джерело	Характеристика
1	Статут МВФ (Articles of Agreement)	Основоположний міжнародний договір, що визначає правовий статус, цілі, механізми та структуру діяльності МВФ
2	Рішення Ради керівників та Виконавчої ради	Внутрішні нормативні документи, які регламентують фінансову політику, умови кредитування, порядок роботи органів МВФ
3	Програмні документи (Letters of Intent, Memoranda of Economic and Financial Policies)	Юридично значимі документи, що супроводжують реалізацію кредитних програм з країнами-членами
4	Операційні інструкції та методологічні рекомендації	Документи, що деталізують порядок застосування технічних процедур і стандартів діяльності МВФ
5	Міжнародні кредитні угоди	Окремі договори між МВФ та країнами-членами, що конкретизують зобов'язання в рамках програм співпраці

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6]

Як видно з таблиці 1.5, діяльність МВФ спирається на багаторівневу нормативну базу, яка дозволяє поєднувати міжнародно-правові зобов'язання з гнучкими внутрішніми процедурами для ефективної реалізації регуляторної, фінансової та консультативної функцій.

Функціонування Міжнародного валютного фонду забезпечується складною організаційною структурою, яка поєднує політичне представництво країн-членів, виконавчі органи управління та адміністративно-аналітичні департаменти. Така система дозволяє забезпечити баланс між національними інтересами держав-членів та ефективністю оперативного управління МВФ [5; 6].

Вищим органом управління є Рада керівників (Board of Governors), до складу якої входять по одному представнику від кожної країни-члена. Рада керівників ухвалює стратегічні рішення, зокрема щодо зміни Статуту, перегляду квот та обрання директора-розпорядника [5].

Оперативне управління здійснюється Виконавчою радою (Executive Board), що складається з 24 виконавчих директорів, які представляють групи країн-членів. Виконавча рада приймає рішення щодо кредитних програм, політики Фонду, моніторингу діяльності країн-членів та оцінки глобальних фінансових ризиків [5; 6].

Поточне керівництво щоденною діяльністю Фонду здійснює директор-розпорядник (Managing Director), якого обирає Рада керівників за поданням Виконавчої ради.

Організаційна структура також включає мережу функціональних і регіональних департаментів, що забезпечують аналітичну, технічну та консультативну підтримку діяльності МВФ [6].

Таблиця 1.6 – Основні органи управління МВФ та їхні функції

Орган	Основні функції	Особливості
Рада керівників	Визначення стратегічних напрямів діяльності, ухвалення змін до Статуту	Найвищий орган, включає представників усіх країн-членів
Виконавча рада	Розгляд програм кредитування, моніторинг, ухвалення оперативних рішень	Постійно діючий орган з 24 виконавчих директорів
Директор-розпорядник	Управління поточною діяльністю, представництво Фонду на міжнародній арені	Обирається Радою керівників
Департаменти МВФ	Підготовка аналітичних звітів, надання технічної допомоги, супровід програм	Діляться на регіональні, функціональні, правові та статистичні підрозділи

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6]

Як показано у таблиці 1.6, організаційна структура МВФ дозволяє забезпечити поєднання глобального представництва, ефективного управління кредитними програмами та оперативної реалізації аналітичних і технічних функцій.

Правові та процедурні механізми регулювання, що застосовуються МВФ, охоплюють кілька ключових напрямів діяльності, які забезпечують виконання його мандату у сфері підтримки глобальної фінансової стабільності. Система регуляторних інструментів МВФ включає валютний нагляд, кредитування, технічну допомогу та розвиток інституційного потенціалу країн-членів [1; 5; 6].

Валютний нагляд (Surveillance). Валютний нагляд є одним з основних інструментів діяльності МВФ, закріпленим у Статті IV Статуту. У рамках цієї функції Фонд здійснює регулярний аналіз макроекономічної політики країн-членів, стану платіжних балансів, валютної політики та фінансової стійкості [5; 6].

Щорічно МВФ проводить консультації за процедурою Article IV Consultation, під час яких експерти Фонду аналізують економічний стан країни та надають рекомендації щодо стабілізації фінансової системи, валютного курсу, бюджетної та монетарної політики. Звіти за результатами таких консультацій публікуються та є важливою аналітичною базою для урядів, міжнародних організацій та інвесторів [1; 5].

Кредитна підтримка (Lending). Надання фінансової допомоги є другим ключовим напрямом діяльності МВФ. Кредитна політика Фонду реалізується через різноманітні фінансові інструменти, що дозволяють адаптувати умови фінансування до специфіки економічних викликів, з якими стикаються країни-члени [1; 3; 5].

Усі програми кредитування базуються на укладенні меморандумів про економічну та фінансову політику (Memorandum of Economic and Financial Policies — MEFP), які визначають зобов’язання уряду щодо проведення макроекономічної політики та реалізації структурних реформ.

Таблиця 1.7 – Основні інструменти кредитної підтримки МВФ

Інструмент	Мета використання	Особливості застосування
Stand-By Arrangement (SBA)	Стабілізація платіжного балансу в умовах короткострокових шоків	Стандартна програма стабілізації
Extended Fund Facility (EFF)	Підтримка структурних реформ	Триваліші строки кредитування
Rapid Financing Instrument (RFI)	Швидке реагування на надзвичайні ситуації	Мінімальні вимоги до програми
Flexible Credit Line (FCL)	Запобігання кризовим явищам у стійких економіках	Відсутність умовності, доступ лише для країн з сильною політикою
Resilience and Sustainability Trust (RST)	Фінансування кліматичних, енергетичних та цифрових трансформацій	Новий механізм підтримки структурної стійкості

Джерело: розроблено автором на основі [1; 5; 6]

Як показано у таблиці 1.7, система кредитних інструментів МВФ є багаторівневою та дозволяє забезпечити як короткострокову стабілізацію, так і довготривалі структурні реформи, що відповідає сучасним викликам світової економіки.

Технічна допомога та розвиток потенціалу (Capacity Development).

Окремим важливим напрямом діяльності МВФ є надання технічної допомоги та навчання. Ця діяльність спрямована на підвищення інституційної спроможності країн-членів у сфері фінансової політики, бюджетного адміністрування, податкового регулювання, банківського нагляду, грошово-кредитної політики, боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [5; 6].

Особливого значення технічна допомога набуває для країн з перехідною економікою, серед яких і Україна, де підтримка МВФ сприяє формуванню ефективних інституцій державного управління та макроекономічної стабільності [4; 5].

Відносини МВФ з країнами-членами ґрунтуються на принципі добровільного членства та дотримання зобов'язань, визначених Статутом Фонду. Кожна держава-член зобов'язується:

- надавати статистичну та аналітичну інформацію про стан економіки;
- здійснювати макроекономічну політику відповідно до цілей стабільності валютних курсів;
- співпрацювати у рамках консультаційних процедур;
- виконувати умови програм, якщо країна є учасником кредитної підтримки [5; 6].

Особливістю регуляторної моделі МВФ є поєднання суверенітету країн із виконанням спільних міжнародно-правових зобов'язань. Хоча рішення МВФ не мають прямої імперативної сили для урядів, невиконання зобов'язань за програмами чи порушення умов членства можуть призводити до припинення доступу до фінансування та репутаційних наслідків для країни [5; 6].

Для систематизації основних механізмів взаємодії МВФ із країнами-членами наведемо їх узагальнену характеристику у таблиці 1.8.

Таблиця 1.8 – Інструменти правового регулювання МВФ у взаємодії з країнами-членами

Напрямок взаємодії	Інструмент	Приклад застосування
Валютний нагляд	Article IV Consultation	Регулярні консультації з Україною
Кредитування	Меморандуми про економічну політику	Програми SBA, EFF в Україні
Технічна допомога	Навчання, експертні місії, аудит	Податкова реформа в країнах Африки, програми банківського нагляду
Програмне регулювання	Листи про наміри, угоди про програми	Програми макрофінансової стабілізації для Аргентини, Греції, України

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6]

Як видно з таблиці 1.8, механізми правової взаємодії МВФ охоплюють як антикризову допомогу, так і довготривалу підтримку інституційного розвитку країн-членів.

Таким чином, нормативно-правова база діяльності МВФ поєднує міжнародно-правові угоди, внутрішні регламенти та гнучкі програмні документи, що дозволяє ефективно реалізовувати його регуляторний мандат. Фонд виконує ключову роль у підтримці глобальної фінансової стабільності, кредитній підтримці держав, технічній допомозі та формуванні міжнародних стандартів економічної політики.

Особливо важливим є гнучкий характер механізмів взаємодії МВФ з країнами-членами, який забезпечує баланс між глобальними правилами й національними особливостями економічної політики.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ РОЛІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ МВФ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

2.1. Масштаби і структура фінансування МВФ у сучасних умовах

Стабільне функціонування Міжнародного валютного фонду безпосередньо залежить від обсягів і структури його фінансових ресурсів. Забезпечення належного рівня фінансування дозволяє Фонду виконувати ключові функції: надавати фінансову допомогу країнам-членам, здійснювати валютний нагляд, проводити антикризові інтервенції та підтримувати платоспроможність міжнародної фінансової системи [1; 5; 10].

Особливу актуальність питання фінансової спроможності МВФ набуло у сучасних умовах зростаючих глобальних фінансових дисбалансів, загроз нових боргових криз, наслідків пандемії COVID-19, структурних трансформацій енергетичних ринків та геополітичних конфліктів [10; 11]. Від масштабів доступних ресурсів МВФ безпосередньо залежить його здатність надавати підтримку країнам, які опинилися у складній економічній ситуації.

Система фінансування МВФ має складну багаторівневу структуру, яка формувалася протягом десятиліть. Основу ресурсної бази Фонду становлять квотні внески країн-членів, які доповнюються додатковими механізмами запозичень, включаючи використання спеціальних прав запозичення (SDR), багатосторонні угоди про запозичення (NAB) та двосторонні кредитні лінії [9; 10; 13].

Фінансова ресурсна база МВФ формується за рахунок кількох основних джерел, які взаємно доповнюють одне одного та забезпечують стійкість інституції до зростаючих глобальних викликів [9; 10; 12].

Квоти країн-членів

Основу фінансування МВФ традиційно становлять квоти держав-членів, що є їх обов'язковими внесками до капіталу Фонду. Розмір квоти визначає:

- частку країни у загальних фінансових ресурсах МВФ; її право голосу у прийнятті рішень;
- максимальний обсяг доступних кредитних ресурсів [5; 9; 10].

У 2023-2024 роках Фонд завершив 16-й загальний перегляд квот (16th General Review of Quotas), в результаті чого сукупний обсяг квот зріс до 1,004 трлн SDR, або приблизно \$1,33 трлн [10]. Квотна система є головним джерелом ресурсів МВФ та забезпечує близько 50% його загальної кредитної спроможності.

Спеціальні права запозичення (SDR). Другим важливим джерелом фінансових ресурсів є система спеціальних прав запозичення (Special Drawing Rights – SDR), яка функціонує як міжнародний резервний актив МВФ. В рамках останньої загальної алокації SDR у серпні 2021 року країнам-членам було надано додатково 456 млрд SDR, збільшивши загальний обсяг SDR до 660 млрд SDR (понад \$880 млрд) [12].

SDR не є кредитними ресурсами у вузькому розумінні, однак вони:

- зміцнюють міжнародні валютні резерви країн;
- можуть бути конвертовані у тверді валюти через обмінні механізми МВФ;
- виступають частиною загальної ліквідності Фонду [12].

Позабюджетні механізми фінансування

У зв'язку з періодичними кризовими явищами МВФ активно використовує додаткові позабюджетні джерела запозичень:

- **New Arrangements to Borrow (NAB)** – багатостороння угода про надання додаткових кредитних ресурсів (понад 361 млрд SDR) [10; 13].
- **Bilateral Borrowing Agreements (BBA)** — двосторонні кредитні лінії між МВФ та окремими країнами-донорками (понад 138 млрд SDR на кінець 2024 р.) [10; 13].

Ці механізми відіграють стабілізуючу роль у кризові періоди та дають МВФ додаткову гнучкість при реагуванні на масштабні шоки. Для кращого розуміння поточної ресурсної спроможності МВФ доцільно представити узагальнену структуру його фінансових ресурсів, що формуються за рахунок квотних внесків, спеціальних прав запозичення та додаткових механізмів мобілізації капіталу.

Нижче у таблиці 2.1 наведено основні параметри сучасної фінансової бази МВФ станом на 2024 рік.

Таблиця 2.1 – Структура фінансових ресурсів МВФ станом на 2024 рік

Джерело фінансування	Обсяг (млрд SDR)	Питома вага у загальній ресурсній базі, %
Квоти країн-членів	1004	50,3%
Спеціальні права запозичення (SDR)	660	33,1%
New Arrangements to Borrow (NAB)	361	18,1%
Bilateral Borrowing Agreements (BBA)	138	6,9%
Разом	2163	100%*

Джерело: розроблено автором на основі [10; 12; 13]

Як видно з таблиці 2.1, сучасна ресурсна база МВФ має багаторівневу структуру, що забезпечує високу гнучкість та стійкість інституції у процесі реагування на різнохарактерні фінансові кризи.

Протягом останніх двох десятиліть фінансові можливості МВФ суттєво зросли внаслідок як переглядів квот, так і збільшення обсягів позабюджетних джерел фінансування. Цей процес відображає еволюцію глобальних економічних умов та необхідність зміцнення фінансової стійкості Фонду в умовах повторюваних глобальних криз [9; 10; 11].

У 2000-х роках обсяг квот залишався порівняно стабільним, оскільки світова економіка демонструвала стійке зростання. Ситуація суттєво змінилась після глобальної фінансової кризи 2008-2009 рр., коли різко зріс попит на ресурси МВФ для підтримки країн у кризових ситуаціях. У відповідь Фонд активізував процес залучення додаткових ресурсів через NAB та двосторонні угоди [10; 13].

Подальше розширення фінансової бази відбулося у 2021 році внаслідок найбільшої в історії алокації SDR у розмірі 456 млрд SDR для стабілізації світової фінансової системи після пандемії COVID-19 [12].

Зростання фінансової спроможності МВФ є результатом поступового перегляду його інституційних можливостей у відповідь на ускладнення глобального фінансового середовища. Підвищення обсягів квот дозволяє збільшити доступність кредитних ресурсів для країн-членів, тоді як запровадження нових алокацій SDR зміцнює міжнародну ліквідність та резервні позиції держав.

Особливе значення відіграє і нарощування позабюджетних механізмів мобілізації ресурсів (NAB та BBA), що надають Фонду додаткову фінансову гнучкість у періоди фінансових потрясінь. Сукупна динаміка зростання ресурсної бази МВФ у 2000–2024 роках представлена у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка фінансових ресурсів МВФ у 2000-2024 рр.

Рік	Загальний обсяг квот (млрд SDR)	Обсяг SDR (млрд SDR)	NAB (млрд SDR)	BBA (млрд SDR)
2000	213	21	34	-
2008	217	21	50	-
2010	238	204*	370	150
2015	477	204	370	130
2020	477	204	361	138
2021	477	660**	361	138
2024	1004	660	361	138

Джерело: розроблено автором на основі [9; 10; 12; 13])

Як видно з таблиці 2.2, за останні два десятиліття МВФ здійснив суттєве нарощення фінансових ресурсів, забезпечивши здатність реагувати на глобальні виклики – фінансові, боргові та пандемічні – з достатнім рівнем ліквідності та запозичувальної гнучкості.

Фінансова потужність МВФ відіграє ключову роль у запобіганні та подоланні системних криз у міжнародній валютно-фінансовій системі. Забезпеченість значним обсягом ресурсів дозволяє Фонду оперативно реагувати на кризові явища, підтримувати країни, що мають проблеми з платіжним балансом, та знижувати ризики поширення фінансової нестабільності між економіками [9; 10; 11].

В умовах сучасної глобалізації ефекти фінансових криз швидко трансформуються у ланцюгові реакції, зачіпаючи економіки не лише країн-реципієнтів фінансової допомоги, але й світові ринки загалом. Відтак нарощування фінансової спроможності МВФ виступає превентивним фактором стримування системних ризиків та зменшення негативних зовнішніх ефектів [10; 11; 12].

Крім того, зміцнення фінансових можливостей Фонду дозволяє:

- надавати підтримку більшій кількості країн одночасно у разі глобальних кризових хвиль;

- розширювати доступ до фінансових інструментів для найбільш уразливих економік;
- здійснювати більш гнучке кредитування з урахуванням специфіки шоків (пандемічних, енергетичних, боргових, воєнних) [10; 12; 13].

Особливого значення ресурси МВФ набули у період пандемії COVID-19 та після неї, коли було мобілізовано як традиційні, так і нові джерела фінансування для підтримки країн з різним рівнем доходів. Нові механізми, зокрема Resilience and Sustainability Trust, формують передумови для посилення адаптивної ролі МВФ у майбутньому [10; 12].

Таким чином, сучасна фінансова архітектура МВФ базується на багаторівневій ресурсній моделі, що поєднує квотні внески країн-членів, систему спеціальних прав запозичення, багатосторонні та двосторонні механізми мобілізації додаткових фінансових ресурсів. Сукупне нарощування фінансової спроможності Фонду дозволяє забезпечувати своєчасне реагування на глобальні фінансові, боргові та економічні кризи, підтримувати макрофінансову стабільність у країнах-членах, а також виступати ефективним стабілізатором міжнародної фінансової системи в умовах зростаючих глобальних ризиків.

Посилення фінансової бази МВФ у 2020-х роках свідчить про адаптивність інституції до трансформацій світової економіки, розширення масштабів співпраці з країнами з різним рівнем розвитку та її зростаючу роль у формуванні антикризової глобальної інфраструктури.

Важливою тенденцією останніх років також є посилення ролі МВФ у координації глобальної фінансової політики через участь у формуванні міжнародних стандартів макроекономічної стабільності, боргової стійкості та прозорості державних фінансів. Розширення ресурсної бази дозволяє Фонду зміцнювати свою аналітичну і консультативну функції, розробляти нові інструменти раннього попередження фінансових криз, а також активніше сприяти розвитку інституційного потенціалу країн-членів. У сучасних умовах складних політичних і економічних трансформацій фінансова спроможність МВФ виступає одним із ключових гарантів системної стабільності глобальної економіки.

2.2. Ефективність кредитних програм МВФ: переваги та ризики

Кредитна діяльність займає центральне місце в системі інструментів Міжнародного валютного фонду, оскільки саме через надання фінансової підтримки країнам-членам МВФ реалізує свої стабілізаційні та антикризові функції. Забезпечення своєчасного доступу до кредитних ресурсів дозволяє країнам-дебіторам долати макрофінансові дисбаланси, підтримувати стабільність валютних курсів, зберігати платіжну спроможність та уникати дефолтних сценаріїв [1; 5; 10].

Особливу актуальність аналіз ефективності кредитних програм МВФ набуває в умовах сучасних глобальних кризових викликів — пандемічних, боргових, енергетичних та геополітичних. Від успішності реалізації програм залежить як фінансова стійкість окремих країн, так і системна стабільність міжнародної валютно-фінансової системи загалом [9; 10; 11].

Оцінка ефективності програм МВФ є складним і багатоаспектним завданням, яке охоплює аналіз як позитивних результатів стабілізації економік, так і потенційних ризиків та викликів, пов'язаних із запровадженням умовності кредитування, борговим навантаженням, соціальними наслідками та довгостроковою стійкістю економічних реформ [10; 11; 12].

Кредитна політика МВФ побудована на широкій системі фінансових інструментів, які дозволяють адаптувати умови кредитування до характеру проблем, з якими стикаються країни-члени. Механізми кредитної підтримки МВФ постійно еволюціонують, відповідаючи на зміни у глобальному фінансовому середовищі, характер кризових явищ, платоспроможність країн-дебіторів та особливості макроекономічної політики [1; 5; 9; 10].

Кредитні програми МВФ традиційно класифікуються за двома основними ознаками:

- характером макроекономічних проблем (поточна криза, середньострокові структурні реформи, надзвичайні ситуації тощо);
- глибиною умовності та обсягами доступу до ресурсів [9; 10; 12].

До ключових інструментів кредитної підтримки МВФ у сучасних умовах належать:

Stand-By Arrangement (SBA). Використовується для країн з тимчасовими проблемами платіжного балансу. Орієнтований на короткострокову стабілізацію макроекономічної політики. Зазвичай триває до 24 місяців із можливим продовженням. Цей інструмент часто застосовується в практиці співпраці МВФ з Україною, Сербією, Північною Македонією [1; 10].

Extended Fund Facility (EFF). Передбачає довгострокову підтримку країн, які здійснюють глибокі структурні реформи. Програми EFF тривають 3–4 роки, містять ширший спектр умовності, орієнтовані на стійке економічне зростання та реформування фінансових систем [9; 10; 12].

Rapid Financing Instrument (RFI). Запроваджується у разі надзвичайних фінансових потреб (пандемії, стихійні лиха, конфлікти). Забезпечує швидкий доступ до фінансування з мінімальними вимогами щодо попередніх умов. Активно застосовувався у період COVID-19 у більшості країн Африки, Азії та Латинської Америки [10; 12].

Flexible Credit Line (FCL). Призначений для країн із сильною макроекономічною політикою, які мають потребу в запобіжній фінансовій підтримці. Цей інструмент не містить традиційної умовності та застосовується лише для обмеженого кола країн [9; 10].

Resilience and Sustainability Trust (RST). Новий інструмент, орієнтований на довгострокові виклики, зокрема зміни клімату, цифрову трансформацію, посилення інституційної спроможності. Створений у 2022 році як частина оновленої політики МВФ з підтримки глобальної фінансової стабільності [10; 12].

Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT). Спеціальний механізм фінансової підтримки для країн із низьким рівнем доходів. Забезпечує пільгове фінансування на тривалий період із низькою відсотковою ставкою [10; 12].

Практика реалізації кредитних програм МВФ у різних країнах демонструє низку важливих позитивних ефектів, які пояснюють збереження високої ролі

Фонду в антикризовому регулюванні міжнародної фінансової системи. До основних переваг програм кредитної підтримки МВФ належать такі аспекти:

1. Забезпечення макрофінансової стабільності. Одним із ключових завдань програм МВФ є подолання фінансових дисбалансів у країнах-клієнтах. Отримання фінансування дозволяє стабілізувати валютний курс, відновити довіру до національної валюти, знизити інфляційний тиск, вирівняти платіжний баланс і запобігти дефолтам за зовнішніми зобов'язаннями [5; 10].

У більшості випадків укладення угод з МВФ дозволяє країнам отримати додаткові міжнародні запозичення та підтримку інших кредиторів, оскільки участь МВФ часто розглядається як маркер фінансової дисципліни [10; 11].

2. Відновлення довіри інвесторів та кредиторів. Програми МВФ супроводжуються технічним моніторингом та контролем виконання структурних реформ, що підвищує передбачуваність економічної політики країн-учасниць. Це дозволяє зменшити ризикову премію при розміщенні державних боргових зобов'язань, підвищити доступ до міжнародних фінансових ринків та сприяти припливу іноземних інвестицій [10; 12].

3. Стимулювання структурних реформ. Однією з умов надання кредитних ресурсів МВФ є реалізація структурних реформ, які охоплюють:

- зміцнення бюджетної дисципліни;
- реформування пенсійної та соціальної системи;
- вдосконалення банківського регулювання;
- поліпшення інвестиційного клімату;
- боротьбу з корупцією та підвищення ефективності державного управління [9; 10; 12].

У результаті таких реформ формується підґрунтя для довгострокового економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності економіки.

4. Формування антикризового «якоря» економічної політики

МВФ виступає джерелом консультаційної, експертної та технічної підтримки, допомагаючи країнам формувати ефективні антикризові стратегії.

Особливо це важливо для країн із перехідною економікою, які не мають достатнього власного досвіду макроекономічного управління в умовах глобальних шоків [10; 12].

5. Підтримка інституційної спроможності. У рамках кредитних програм МВФ активно надає технічну допомогу органам державного управління, центральним банкам, міністерствам фінансів. Це дозволяє розвивати навички управління державними фінансами, покращувати податкове адміністрування, удосконалювати фінансовий моніторинг та банківський нагляд [10; 12].

6. Забезпечення синхронізації міжнародної підтримки

Присутність МВФ у процесах кредитування часто виступає умовою для надання допомоги з боку інших донорів: Світового банку, ЄС, регіональних фінансових інститутів, а також урядів розвинених країн [10; 12]. Таким чином, МВФ фактично формує координаційний центр для об'єднання міжнародної фінансової допомоги.

Попри численні позитивні ефекти, реалізація кредитних програм МВФ супроводжується і певними ризиками та проблемами, які активно обговорюються як у науковій літературі, так і у практиці функціонування міжнародної фінансової системи. Ефективність кредитної політики МВФ значною мірою залежить від того, наскільки вдасться нейтралізувати чи мінімізувати ці негативні аспекти [10; 11; 12].

1. Ризики зростання боргового навантаження. Отримання фінансової підтримки від МВФ нерідко супроводжується збільшенням рівня зовнішнього боргу країн-клієнтів. Це особливо актуально для країн із уже обмеженою борговою спроможністю, у яких кредитування МВФ може призводити до боргової залежності та ускладнювати процеси обслуговування боргу в довгостроковій перспективі [10; 11].

Проблема боргової пастки посилюється у випадках, коли програми стабілізації супроводжуються жорсткими фіскальними обмеженнями, що унеможливорює реалізацію ефективних програм зростання доходів бюджету в короткостроковому періоді.

2. Ефект "стандартної умовності" програм. Кредитна політика МВФ традиційно базується на наборі стандартних макроекономічних рекомендацій: скорочення бюджетного дефіциту, підвищення податків, лібералізація валютних курсів, зменшення державних субсидій, приватизація державних підприємств [9; 10; 11].

Водночас універсальний характер таких вимог не завжди враховує специфіку національних економік. В окремих випадках жорстка умовність програм призводила до:

- скорочення соціальних витрат;
- зростання безробіття;
- уповільнення економічного зростання у короткостроковій перспективі [10; 12].

Особливо критика посилюється в країнах з низькими доходами, де надто швидке впровадження фіскальної консолідації може мати суттєві соціальні наслідки.

3. Соціальна вразливість реформ. Частина структурних реформ, які є обов'язковою умовою кредитних програм МВФ, супроводжується зниженням рівня соціального захисту, зростанням рівня бідності, зменшенням державних трансфертів та зростанням соціальної нерівності [10; 11].

Це породжує соціальну напруженість у суспільстві, посилює ризики протестних настроїв та політичної нестабільності. У багатьох країнах виникала ситуація, коли реалізація програм МВФ провокувала внутрішньополітичні кризи, що ускладнювало процес подальших реформ.

4. Залежність від МВФ у довгостроковій перспективі. Існують приклади країн, які впродовж десятиліть систематично залучають фінансові ресурси МВФ (наприклад, Аргентина, Пакистан, Єгипет), не демонструючи при цьому стійких результатів зниження боргового навантаження та забезпечення стабільного економічного зростання [10; 12].

Такі повторювані програми свідчать про певну неефективність реалізації умов програм, а також про недостатню якість структурних перетворень у самих країнах-позичальниках.

5. Репутаційні ризики для урядів країн-учасниць. Підписання угод з МВФ у частині суспільства часто сприймається як ознака фінансової слабкості уряду. Навіть при наявності об'єктивних макроекономічних потреб участь у програмах МВФ ускладнює політичний діалог усередині країн та створює додаткові ризики втрати політичної підтримки урядових реформаторських команд [10; 12].

6. Ризики реалізації неадаптованих реформ. Стандартна структура програм МВФ недостатньо чутлива до внутрішніх інституційних обмежень країн. У ряді випадків (Греція, Аргентина, Шрі-Ланка) імпортовані моделі реформ не дали очікуваного результату через слабкість адміністративних можливостей урядів щодо реалізації програм у повному обсязі [10; 12].

Таблиця 2.3 – Основні приклади реалізації кредитних програм МВФ у 2010–2024 рр.

Країна	Рік початку	Інструмент МВФ	Обсяг фінансування (млрд дол. США)	Ключові особливості
Україна	2022	Extended Fund Facility (EFF)	15,6	Антикризова стабілізація в умовах війни, підтримка платіжного балансу
Аргентина	2018	Stand-By Arrangement (SBA)	57,0	Найбільша програма в історії МВФ; боргові ризики залишаються
Греція	2010	Stand-By Arrangement (SBA)	30,0	Частина комплексної програми з ЄС і ЄЦБ; масштабна фіскальна консолідація
Пакистан	2023	Stand-By Arrangement (SBA)	3,0	Тимчасова фінансова стабілізація перед черговими переговорами
Єгипет	2020	Extended Fund Facility (EFF)	5,2	Реформи валютного ринку, підтримка макроекономічної стійкості
Гана	2023	Extended Credit Facility (ECF)	3,0	Підтримка вразливої економіки після боргової кризи

Джерело: розроблено автором на основі [9; 10; 12; 13]

Таким чином, кредитна діяльність Міжнародного валютного фонду залишається одним із ключових інструментів антикризового регулювання у глобальній фінансовій системі.

Завдяки широкому спектру фінансових інструментів, гнучкості програм та здатності оперативно реагувати на макроекономічні виклики, МВФ забезпечує підтримку країн-членів у подоланні кризових явищ, стабілізації валютних курсів, балансуванні бюджетних показників та проведенні глибоких структурних реформ.

Разом з тим практика реалізації кредитних програм МВФ виявляє й низку системних ризиків, серед яких домінують боргові проблеми, соціальні наслідки фіскальної консолідації, труднощі реалізації структурних реформ в умовах обмежених інституційних ресурсів, а також збереження довгострокової залежності частини країн від фінансової підтримки МВФ.

Ефективність кредитних програм значною мірою залежить від здатності МВФ адаптувати стандартні підходи до національної специфіки країн, враховувати внутрішньополітичні й соціально-економічні особливості, а також формувати стратегії, що поєднують антикризову підтримку з довгостроковим економічним розвитком.

Разом з тим, нарощування фінансової активності МВФ, зростання обсягів кредитування та розширення спектра програм актуалізують питання щодо необхідності вдосконалення підходів до програмної умовності, боргової стійкості та інституційної адаптації кредитних механізмів до сучасних викликів. Пандемія COVID-19, енергетична нестабільність, зростання інфляційних хвиль, геополітичні кризи та кліматичні ризики суттєво ускладнили функціонування міжнародної фінансової системи, водночас поставивши нові завдання перед самим МВФ.

З огляду на це, перед Міжнародним валютним фондом постають стратегічні виклики, пов'язані з необхідністю:

- модернізації процедур кредитної умовності із більш глибоким урахуванням внутрішньої специфіки країн-учасниць;
- вдосконалення механізмів реструктуризації боргів у співпраці з приватними кредиторами;
- розширення ролі МВФ у координації глобальних антикризових ініціатив спільно з іншими міжнародними організаціями;

- інтеграції нових сфер аналізу до діяльності Фонду — цифрової економіки, кіберстійкості, фінансової інклюзії, соціальних аспектів стійкості державних фінансів.

Саме ці питання визначають сучасну повістку реформування МВФ, яка знаходиться у центрі дискусій міжнародної фінансової спільноти та формуватиме архітектуру Фонду у найближчі роки.

2.3. Виклики реформування МВФ в контексті трансформації глобальної економіки

Розвиток глобальної фінансової системи, еволюція світових торговельних потоків, циклічність фінансових криз, трансформація валютних режимів та посилення асиметрії економічного розвитку різних країн обумовили необхідність періодичного перегляду функціональних засад діяльності Міжнародного валютного фонду (МВФ). Формування нових глобальних дисбалансів, боргових ризиків та фінансової нестабільності супроводжується активною дискусією щодо модернізації мандату МВФ, його інституційної архітектури та ефективності реалізації стабілізаційних програм [14; 16; 19; 20; 22].

Реформування діяльності Фонду розглядається як ключовий інструмент зміцнення міжнародної валютно-фінансової стабільності та підвищення стійкості світової економіки до системних шоків [15; 17; 18; 21].

Міжнародний валютний фонд упродовж свого існування залишався одним із ключових елементів архітектури глобальної фінансової системи. Однак останні десятиліття характеризуються радикальною трансформацією світової економіки: загострюються боргові проблеми, посилюються глобальні фінансові кризи, зростає геополітична нестабільність, активізуються зміни клімату та технологічні зрушення. Це обумовлює необхідність суттєвого перегляду функціональних, інституційних та нормативних засад діяльності МВФ, з тим щоб зберегти його ефективність у нових реаліях глобальної економіки [14; 15; 16].

1. Недосконалість системи квот і голосів. Система квот є основою фінансових ресурсів МВФ і визначає розподіл голосів при прийнятті рішень. Однак нинішня квотна формула значною мірою зберігає дисбаланси, закладені ще у середині ХХ ст., що не відображає сучасного розподілу економічної потужності між розвиненими країнами та економіками, що розвиваються [15; 20].

Зокрема, азійські, африканські та латиноамериканські країни, які демонструють значне зростання ВВП, залишаються недостатньо представленими у Раді керівників МВФ. Це обмежує ефективність інклюзивного управління Фондом і підриває легітимність прийнятих рішень [14; 19].

Реформа квотної системи передбачає перехід до більш гнучкої методики, що базувалася б на сучасних економічних показниках, фінансовій відкритості, стабільності платіжного балансу та обсягах міжнародних резервів [20].

Для ілюстрації існуючих дисбалансів у системі квот доцільно проаналізувати сучасний розподіл голосів між основними групами країн у структурі МВФ. Відображені нижче дані демонструють збереження домінуючої ролі групи розвинених економік порівняно з країнами, що розвиваються, та новими центрами глобального економічного зростання [14; 15; 16; 20].

Таблиця 2.4 – Структура розподілу квот МВФ за основними групами країн станом на 2024 рік

Група країн	Частка в загальній сумі квот МВФ (%)	Основні представники
Розвинені економіки	58,5%	США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Канада, Італія
Економіки, що розвиваються	30,7%	Китай, Індія, Бразилія, Мексика, Індонезія, ПАР
Країни з низьким рівнем доходу	10,8%	Нігерія, Бангладеш, Кенія, Ефіопія, Україна та інші
Разом	100%	

Джерело: розроблено автором на основі [14; 15; 16; 20]

Як видно з таблиці 2.4, навіть попри стрімке зростання ваги країн із динамічно зростаючими економіками, вони залишаються помітно недопредставленими у системі розподілу квот.

Це формує об'єктивну основу для перегляду квотної формули з урахуванням реальної ролі нових економічних центрів у глобальній фінансовій системі.

2. Необхідність розширення фінансової гнучкості. З урахуванням посилення гібридних загроз – боргових криз, пандемій, енергетичних шоків, політичної нестабільності – актуалізується проблема формування нових універсальних антикризових механізмів фінансування. Сучасна система кредитних інструментів МВФ потребує подальшого вдосконалення в частині оперативності мобілізації ресурсів та спрощення процедур ухвалення рішень [18; 19].

Значні позитивні очікування пов'язані із розвитком таких нових механізмів, як Resilience and Sustainability Trust (RST), що забезпечують підтримку країн у питаннях адаптації до кліматичних змін та стійкості економік до нестабільності [22]. Водночас необхідним є створення додаткових швидкодіючих інструментів для малих і вразливих економік, які мають обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування [15; 22]. Розвиток кредитних інструментів МВФ за останні десятиліття відображає прагнення до розширення фінансової гнучкості, оперативності реагування на кризи та адаптації програм до специфіки глобальних викликів. У таблиці 2.5 наведено основні кредитні інструменти, які перебувають у розпорядженні Фонду станом на 2024 рік [14; 15; 16; 18; 22].

Таблиця 2.5 – Основні кредитні інструменти МВФ у 2024 році

Інструмент	Основне призначення	Характеристика
Stand-By Arrangement (SBA)	Подолання тимчасових проблем платіжного балансу	Короткострокове фінансування, стандартні програми стабілізації
Extended Fund Facility (EFF)	Підтримка довгострокових структурних реформ	Тривалі програми з глибокою умовністю
Rapid Financing Instrument (RFI)	Екстрена фінансова підтримка	Мінімальна умовність, швидкий доступ
Flexible Credit Line (FCL)	Запобіжне фінансування для країн із сильною політикою	Високі критерії допуску, відсутність умовності
Resilience and Sustainability Trust (RST)	Підтримка адаптації до довгострокових ризиків (клімат, цифрова трансформація)	Новий інструмент, орієнтований на стійкий розвиток
Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT)	Пільгове фінансування для країн із низьким доходом	Низькі ставки, тривалі строки погашення

Джерело: розроблено автором на основі [14; 15; 16; 18; 22]

Як видно з таблиці 2.5, МВФ поступово формує багаторівневу систему фінансових інструментів, що дозволяє охоплювати як класичні стабілізаційні завдання, так і нові виклики, пов'язані зі змінами клімату, технологічними зрушеннями та соціальною вразливістю окремих груп країн-членів.

3. Баланс між макроекономічною стабільністю та соціальною сталістю. Класичні програми МВФ традиційно фокусувалися на фінансовій дисципліні, бюджетній консолідації, валютній лібералізації. Проте надмірне акцентування на скороченні державних видатків часто супроводжувалось посиленням соціальної вразливості, зростанням безробіття та бідності [14; 17].

Сучасна практика реформування МВФ повинна передбачати ширшу інтеграцію соціальних критеріїв до програмних меморандумів – оцінку рівня бідності, захист вразливих груп населення, збереження інвестицій в освіту та охорону здоров'я, підтримку зайнятості [17; 18].

Соціальна складова кредитних програм МВФ все частіше стає предметом дискусій в академічних колах та серед практиків, оскільки умови програм здатні суттєво впливати на соціальну стійкість країн. У таблиці 2.6 систематизовано основні соціальні аспекти, які потребують врахування при розробці програм співпраці МВФ з країнами-членами [14; 16; 17; 18; 21].

Таблиця 2.6 – Соціальні аспекти кредитних програм МВФ

Соціальний компонент	Потенційний ризик	Рекомендовані напрями реформ
Бюджетні витрати на освіту та охорону здоров'я	Скорочення інвестицій у людський капітал	Захист ключових соціальних видатків у бюджетних меморандумах
Рівень безробіття	Зростання безробіття внаслідок фіскальної консолідації	Паралельне стимулювання політик зайнятості та перенавчання
Соціальні трансферти	Зменшення державної підтримки вразливих груп	Запровадження адресних програм підтримки малозабезпечених
Пенсійна система	Зростання пенсійного навантаження на бюджет	Поступова пенсійна реформа з урахуванням соціальних наслідків
Загальний рівень бідності	Посилення соціальної нерівності	Інтеграція індикаторів бідності до критеріїв програм МВФ

Джерело: розроблено автором на основі [14; 16; 17; 18; 21]

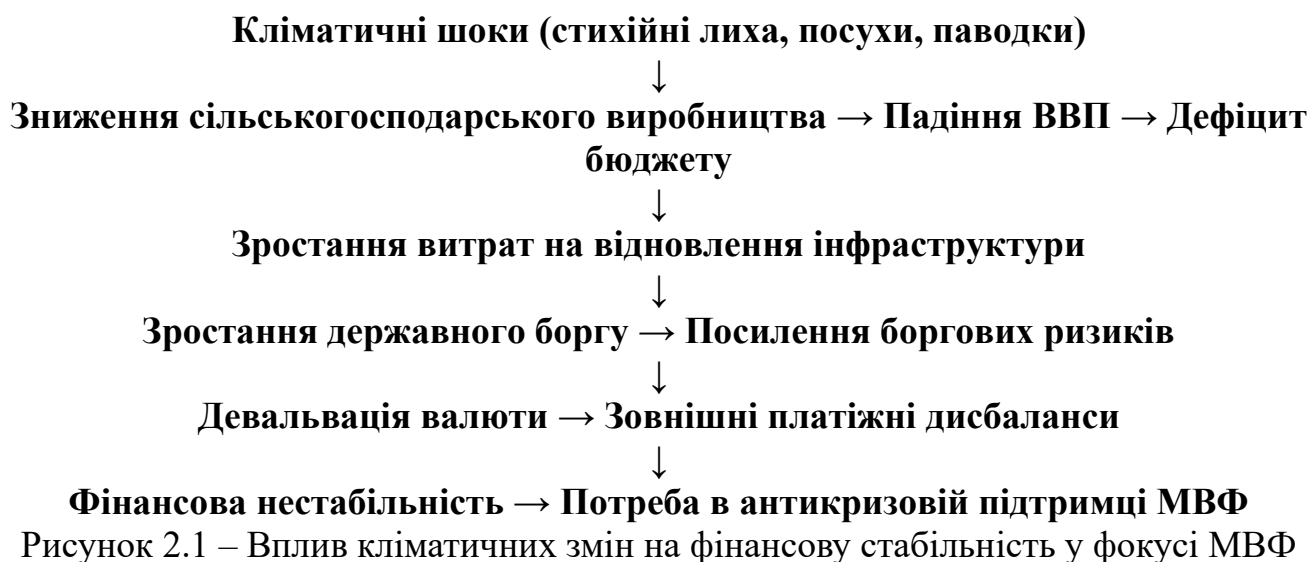
Як свідчить таблиця 2.6, успішність програм МВФ залежить не лише від досягнення макроекономічних орієнтирів, а й від здатності програм одночасно зберігати соціальну стабільність та стимулювати сталий розвиток людського капіталу.

4. Врахування кліматичних викликів та екологічної безпеки. Зміни клімату все активніше впливають на макроекономічну стабільність, боргову стійкість та фінансові ринки. У відповідь на ці виклики МВФ поступово інтегрує екологічні параметри до кредитних програм та макроекономічного моніторингу [16; 22].

Подальше реформування передбачає:

- посилення аналітики екологічних ризиків у рамках Article IV Consultations;
- врахування вуглецевого балансу у сценарних оцінках боргової стійкості;
- створення механізмів пільгового фінансування зелених трансформацій [18; 22].

Одним із важливих напрямів трансформації діяльності МВФ є поступова інтеграція кліматичних чинників у аналітичні моделі та кредитні програми. На рисунку 2.1 відображено взаємозв'язок між кліматичними ризиками та макроекономічною стабільністю, що враховується при підготовці рекомендацій МВФ для країн-членів [14; 16; 18; 22].

Як демонструє рисунок 2.1, зміни клімату стають системним фактором формування нових макрофінансових дисбалансів, що вимагає подальшого посилення аналітичної та фінансової готовності МВФ до реагування на ці виклики.

5. Поглиблення взаємодії з регіональними фінансовими структурами. У

сучасних умовах зростає потреба у координації діяльності МВФ з іншими глобальними та регіональними фінансовими структурами: Світовим банком, ЄБРР, БРІКС, Азійським банком розвитку тощо. Спільна участь у фінансуванні, антикризових програмах та моніторингу дає змогу ефективніше реагувати на складні транснаціональні виклики [15; 19].

Для ілюстрації сучасних партнерських форматів МВФ із провідними міжнародними та регіональними фінансовими організаціями доцільно узагальнити ключові напрями взаємодії у таблиці 2.2 [14; 15; 19].

Таблиця 2.7 – Основні напрями співпраці МВФ з міжнародними фінансовими організаціями

Організація	Основні напрями взаємодії	Характеристика партнерства
Світовий банк	Спільні кредитні програми, технічна допомога	Координація програм структурних реформ і соціального захисту
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	Спільне фінансування проєктів модернізації інфраструктури	Підтримка приватного сектору та розвитку капітальних ринків
Азійський банк розвитку (ADB)	Антикризове фінансування в Азіатському регіоні	Координація кредитної політики для країн Південно-Східної Азії
Африканський банк розвитку (AfDB)	Пільгове кредитування африканських країн	Синхронізація програм розвитку соціальної інфраструктури
Новий банк розвитку (NDB, БРІКС)	Спільні консультації щодо глобальних ризиків	Посилення ролі країн, що розвиваються, у фінансовій архітектурі
Європейський стабілізаційний механізм (ESM)	Макрофінансова стабілізація єврозони	Спільні антикризові програми для країн ЄС

Джерело: розроблено автором на основі [14; 15; 19]

Як видно з таблиці 2.7, МВФ поступово формує багаторівневу систему партнерств із міжнародними структурами, що дозволяє зміцнити ефективність його антикризових програм через координацію фінансових ресурсів, технічної допомоги та аналітичних оцінок.

Розширення партнерств та створення гнучких механізмів співпраці дозволяє об'єднувати фінансові, технічні та аналітичні ресурси міжнародної спільноти.

6. Підвищення прозорості та підзвітності діяльності МВФ. Останні роки демонструють зростання суспільного запиту на відкритість у прийнятті рішень МВФ, зокрема щодо змісту програм, умовності кредитування, критеріїв оцінки результатів [15; 21].

Інституційна модернізація передбачає:

- розширення публічного доступу до меморандумів про співпрацю;
- посилення незалежного аудиту діяльності Фонду;
- залучення громадянського суспільства до процесів оцінювання програм [21; 22].

Для систематизації основних напрямів прозорості та підзвітності діяльності МВФ доцільно узагальнити ключові практики у таблиці 2.8 [15; 21; 22].

Таблиця 2.8 – Напрями посилення прозорості та підзвітності МВФ

Напрямок	Зміст заходів	Очікуваний ефект
Публікація документів	Відкритий доступ до меморандумів, звітів Article IV, моніторингових оцінок	Підвищення довіри громадськості та інвесторів
Методологічна прозорість	Опублікування моделей оцінки боргової стійкості, фіскальних ризиків	Посилення об'єктивності оцінок програм
Незалежний аудит	Проведення зовнішніх перевірок програмної ефективності	Зниження репутаційних ризиків
Залучення громадянського суспільства	Проведення консультацій з неурядовими організаціями, експертними спільнотами	Підвищення легітимності ухвалених рішень
Регулярна зовнішня оцінка	Публічне оприлюднення незалежних оглядів діяльності МВФ	Підвищення об'єктивної підзвітності керівних органів

Джерело: розроблено автором на основі [15; 21; 22]

Як показано у таблиці 2.8, розширення стандартів прозорості та незалежного контролю за діяльністю МВФ виступає одним із ключових напрямів забезпечення легітимності інституції в сучасних умовах трансформації глобального економічного управління.

Отже, реформування МВФ має зосереджуватись на корекції квот, розширенні фінансової гнучкості, інтеграції соціальних і екологічних факторів та підвищенні прозорості. Це дозволить забезпечити стійкість інституції в умовах нових глобальних економічних викликів.

2.4. Перспективи функціонування МВФ в архітектурі глобального фінансового регулювання

Міжнародний валютний фонд залишається одним із ключових елементів сучасної глобальної фінансової системи. Зміни у структурі світової економіки, зростання взаємозалежності національних фінансових ринків, циклічні фінансові кризи та посилення боргових ризиків обумовлюють необхідність поступового оновлення ролі Фонду в забезпеченні стабільності міжнародної валютно-фінансової системи. В умовах трансформації глобального середовища перед МВФ постають нові завдання, пов'язані з розширенням антикризових механізмів, удосконаленням кредитної політики, модернізацією системи управління та підвищенням ефективності взаємодії з іншими міжнародними фінансовими інституціями.

1. Поглиблення координації глобальної фінансової політики. В умовах високого ступеня фінансової інтеграції, глобальні фінансові шоки мають здатність стрімко трансформуватися у системні кризи, що зачіпають значну кількість країн незалежно від рівня їх розвитку. Це потребує від МВФ посилення координації зусиль не лише між країнами-членами, а й з іншими міжнародними організаціями — Світовим банком, Банком міжнародних розрахунків, Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейським стабілізаційним механізмом тощо [23; 24]. Створення ефективних механізмів узгодження антикризових заходів, спільних макроекономічних оцінок та прогнозів дає змогу оперативніше виявляти потенційні загрози та знижувати ймовірність перетікання кризових явищ з однієї юрисдикції в іншу.

2. Розвиток антикризових та запобіжних інструментів. Досвід останніх десятиліть демонструє, що ефективність діяльності МВФ залежить від здатності інституції швидко реагувати на різнотипні фінансові виклики — від валютних криз і боргових дефолтів до пандемічних шоків та енергетичних дисбалансів. У цьому контексті актуальним стає подальше вдосконалення існуючих фінансових

інструментів та розробка нових стабілізаційних програм з урахуванням специфіки окремих груп країн [23; 25].

Особливе значення мають:

- розширення гнучких кредитних ліній;
- запровадження механізмів оперативного кредитування для малих і вразливих економік;
- підтримка довгострокових програм інституційного розвитку для країн із середнім та низьким рівнем доходів [25; 26].

3. Модернізація системи квот та управління. Значна частина дискусій щодо подальшого розвитку МВФ зосереджується на необхідності корекції існуючої системи квот та голосів. Сучасна квотна структура частково зберігає дисбаланси, що сформувалися у післявоєнний період і не повною мірою відображає зміни у співвідношенні економічної ваги розвинених та країн, що розвиваються [24; 27]. Збільшення квот країн зростаючих економік дозволить забезпечити більш репрезентативне відображення глобального економічного балансу сил, а також підвищити легітимність рішень, що ухвалюються в межах МВФ.

4. Розширення функцій МВФ у контексті нових фінансових та геоекономічних ризиків. Поглиблення складності глобальних економічних процесів актуалізує необхідність розширення функцій МВФ у частині реагування на нові типи ризиків, що не були традиційно у центрі його мандату. Одним із таких є посилення взаємозв'язку між фінансовою стабільністю та кібербезпекою. З огляду на високий рівень цифровізації фінансових систем, поширення кібератак на фінансові інституції здатне провокувати макроекономічні шоки, збої у функціонуванні платіжних систем та валютних ринків [23; 25].

Значну роль відіграють також ризики, пов'язані з поширенням фінансових технологій (FinTech), розвитку ринку криптовалют, стейблкоїнів та цифрових валют центральних банків (CBDC). Ці інновації створюють нові виклики для регуляторів – зокрема у сфері контролю капітальних потоків, валютної політики, запобігання фінансовим злочинам та відмиванню коштів [24; 25; 26].

У відповідь на ці виклики МВФ поступово інтегрує до своїх моніторингових інструментів аналіз фінансових інновацій, оцінку впливу цифрових активів на платіжні баланси, ліквідність та боргову стійкість держав. Особлива увага приділяється запобіганню використанню криптовалют у схемах фінансування тероризму, ухилення від оподаткування та виведення капіталів [25; 26].

Паралельно з цим зростає важливість розробки нових стандартів міжнародного валютного права, які регламентуватимуть операції з цифровими активами, правила прозорості для фінансових платформ, а також забезпечення захисту прав споживачів у цифрових фінансових екосистемах [26; 27].

У сучасних умовах глобалізації Міжнародний валютний фонд залишається центральною інституцією глобального фінансового регулювання, яка продовжує адаптувати свою діяльність до трансформаційних змін у світовій економіці. Еволюція його функцій визначається як зростанням складності фінансових ринків, так і появою нових форм системних ризиків. Саме тому ключовим завданням для МВФ на наступному етапі розвитку є не лише збереження антикризового потенціалу, а й посилення його здатності до превентивної стабілізації, координації глобальної фінансової політики та забезпечення стійкості світової фінансової системи [23; 24].

Виклики, що постають перед МВФ, зумовлюють необхідність постійної модернізації інструментів фінансового моніторингу та управління ризиками. З огляду на зростання інтегрованості фінансових потоків та взаємозалежності ринків, Фонд поступово розширює спектр аналітичних підходів до оцінки боргової стійкості, вразливості платіжних балансів, динаміки міжнародних резервів та системних загроз для фінансової стабільності [24; 25].

Особливого значення набуває посилення ролі МВФ у превентивній координації політик макрофінансової стабільності. З цією метою удосконалюється система моніторингу глобальних дисбалансів, переглядаються методики обрахунку зовнішньої стійкості та оптимального боргового навантаження. Така стратегія дозволяє забезпечити раннє виявлення фінансових уразливостей та мінімізувати імовірність масштабних фінансових криз [25].

Водночас перед МВФ стоїть завдання посилити координацію із ключовими міжнародними фінансовими інституціями – Світовим банком, Європейським центральним банком, Базельським комітетом, Фондом стабілізації валютних курсів та регіональними фінансовими механізмами. Консолідація зусиль дозволяє формувати узгоджену систему глобального антикризового реагування та мінімізувати ризики фрагментації фінансового простору [24; 26].

У сфері внутрішнього управління зберігається актуальною проблема подальшої демократизації механізму ухвалення рішень у МВФ. Поступове коригування квотної системи та балансування голосів між розвиненими економіками та країнами, що розвиваються, є одним із важливих векторів забезпечення легітимності та репрезентативності інституції в новій фінансовій архітектурі [23; 27].

Таким чином, стратегічна роль Міжнародного валютного фонду у найближчій перспективі визначатиметься його здатністю ефективно виконувати функції глобального фінансового координатора, кризового стабілізатора та аналітичного центру розробки нових регуляторних стандартів фінансової політики в умовах зростаючої складності глобальної економічної системи.

Таблиця 2.9 – Стратегічні пріоритети МВФ в архітектурі глобального фінансового регулювання

Напрямок трансформації	Ключовий зміст	Очікуваний результат
Превентивний моніторинг фінансових ризиків	Розширення системи макрофінансового нагляду та раннього попередження	Своєчасне виявлення загроз для фінансової стабільності
Міжінституційна координація	Посилення співпраці з іншими міжнародними фінансовими організаціями	Узгодженість політик антикризового реагування
Реформа квот і голосів	Перегляд системи представництва країн відповідно до сучасної ваги економік	Підвищення легітимності та репрезентативності МВФ
Адаптація кредитних механізмів	Модифікація фінансових інструментів з урахуванням гібридних кризових загроз	Гнучкіші умови фінансової підтримки
Розробка нових регуляторних стандартів	Вдосконалення нормативної бази макроекономічного управління	Підвищення стійкості світової фінансової системи

Джерело: складено автором на основі [23–27]

У сучасній системі глобального фінансового регулювання Міжнародний валютний фонд продовжує адаптувати свою діяльність до нових викликів. Для забезпечення ефективності своєї ролі у стабілізації світової економіки Фонд визначив низку стратегічних напрямів розвитку, що охоплюють як фінансову політику, так і інституційні реформи.

Як відображено у таблиці, трансформація функціональних підходів МВФ охоплює не лише реформу внутрішніх фінансових механізмів, а й посилення глобальної координації, удосконалення превентивного нагляду, а також забезпечення справедливішої репрезентації країн у процесі ухвалення рішень. Реалізація цих напрямів дозволяє зміцнити ефективність міжнародної фінансової системи в умовах зростаючих глобальних ризиків.

Таким чином, подальший розвиток МВФ у глобальній фінансовій архітектурі має ґрунтуватися на гармонійному поєднанні гнучкості фінансових інструментів, балансу між макроекономічною стабільністю та соціальною сталістю, розширенні співпраці з іншими міжнародними інституціями та підвищенні прозорості прийняття рішень. Реалізація системних реформ дозволить Фонду залишатися ключовим стабілізуючим елементом світової економіки в умовах дедалі складнішого глобального середовища.

Таким чином, трансформація функціональних засад діяльності МВФ у найближчій перспективі передбачає не лише вдосконалення класичних механізмів кредитної підтримки та координації макрофінансової політики, але й інтеграцію інноваційних напрямів фінансового аналізу, реагування на цифрові та кібер-ризики, що формують нову конфігурацію світової економічної безпеки.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати роль, функціональні особливості та трансформацію діяльності Міжнародного валютного фонду (МВФ) у сучасній глобальній фінансовій системі. Узагальнюючи результати виконаної роботи, можна сформулювати основні висновки за кожним із поставлених у курсовій роботі завдань.

По-перше, встановлено, що Міжнародний валютний фонд є ключовим інститутом глобальної фінансової архітектури, який забезпечує валютну стабільність, координує макроекономічну політику країн-членів, надає фінансову допомогу у кризових ситуаціях та формує міжнародні стандарти економічного управління.

Фонд діє на основі свого Статуту (Articles of Agreement), який визначає правові засади членства, функції, фінансові механізми та процедури ухвалення рішень. Організаційна структура МВФ забезпечує поєднання глобального представництва країн-членів через Раду керівників та Виконавчу раду із професійним управлінням оперативною діяльністю через директора-розпорядника та аналітичні департаменти.

По-друге, визначено основні джерела формування фінансових ресурсів МВФ. Основу фінансування Фонду складають квотні внески країн-членів, обсяг яких у результаті останнього 16-го загального перегляду квот зріс до 1004 млрд SDR. Додатковими джерелами мобілізації ресурсів виступають механізми спеціальних прав запозичення (SDR), багатосторонні угоди про запозичення (NAB) та двосторонні кредитні лінії (BBA). Така багаторівнева система формування фінансової бази дозволяє забезпечити гнучкість та стійкість Фонду у відповідь на глобальні економічні виклики. Важливим новим інструментом підтримки країн-членів виступає механізм Resilience and Sustainability Trust, орієнтований на довгострокові виклики сталого розвитку, зокрема адаптацію до кліматичних змін.

По-третє, детально охарактеризовано трансформацію діяльності МВФ у кризових умовах останніх років. Особливого значення набули оперативні інструменти антикризового реагування у період глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр., пандемії COVID-19, енергетичних шоків та геополітичних конфліктів. У відповідь на посилення кризових викликів Фонд розширив обсяги кредитних програм, активізував застосування програм швидкого фінансування (RFI), гнучких кредитних ліній (FCL), пільгових програм для країн з низьким рівнем доходів (PRGT), а також надання технічної допомоги та аналітичної підтримки.

По-четверте, проаналізовано ефективність кредитних програм МВФ, визначено їх переваги та системні ризики. До основних позитивних ефектів кредитної підтримки належать: стабілізація платіжних балансів, підтримка валютних курсів, зниження інфляційного тиску, стимулювання структурних реформ, формування антикризового «якоря» економічної політики та залучення додаткових міжнародних ресурсів через координацію з іншими фінансовими донорами.

Водночас виявлено і проблемні аспекти, серед яких: зростання боргового навантаження, жорстка фіскальна умовність, соціальні наслідки скорочення державних видатків, залежність від повторних програм МВФ у низки країн, а також політичні репутаційні ризики для урядів-позичальників.

По-п'яте, обґрунтовано актуальні виклики реформування МВФ у контексті трансформації глобальної економіки. Ключовими проблемними зонами залишаються недосконалість існуючої системи квот і голосів, що не відображає поточного економічного потенціалу країн, необхідність розширення фінансової гнучкості, інтеграція соціальних та екологічних критеріїв у кредитні програми, поглиблення співпраці з регіональними фінансовими структурами та підвищення прозорості діяльності Фонду. Наголошено на важливості модернізації антикризових інструментів, активізації превентивного моніторингу фінансових ризиків, удосконалення макроекономічного аналізу та зміцнення глобальної координації фінансової політики.

По-шосте, визначено перспективні напрями функціонального розвитку МВФ у системі глобального фінансового регулювання.

Зокрема, йдеться про:

- розширення інструментів превентивного моніторингу та раннього виявлення фінансових дисбалансів;
- поглиблення міжінституційної координації з іншими міжнародними організаціями;
- реформу системи квот і голосів із метою підвищення репрезентативності країн, що розвиваються;
- адаптацію кредитних механізмів до гібридних кризових загроз;
- розробку нових регуляторних стандартів для забезпечення довгострокової стійкості світової фінансової системи.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що МВФ зберігає ключову роль у стабілізації глобальної фінансової системи, проте ефективність його діяльності значною мірою визначатиметься здатністю до подальшого гнучкого реформування відповідно до динаміки світових економічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report. Washington, D.C.: IMF, April 2025. 200 p.
2. Sadeh T., Garcia-Bernardo J., Smith J. The IMF's influence on global inequality: empirical analysis. *Journal of International Economics*. 2024. Vol. 138. P. 102–125. DOI: 10.1016/j.jinteco.2024.103498
3. Independent Evaluation Office of the IMF. The IMF's Exceptional Access Lending Framework: Evaluation Report. Washington, D.C.: IMF, October 2024. 145 p.
4. Гальчинський А. Система глобального фінансового регулювання: роль МВФ та нові виклики. *Фінанси України*. 2023. № 6. С. 15–27.
5. International Monetary Fund. Articles of Agreement. Washington, D.C.: IMF, [б. р.]. 150 p.
6. International Monetary Fund. World Economic Outlook: April 2025. Washington, D.C.: IMF, 2025. 200 p.
7. World Bank. World Development Indicators 2025. Washington, D.C.: World Bank, 2025. 300 p.
8. Національний банк України. Статистичний бюлетень. Київ: НБУ, 2025. 120 с.
9. International Monetary Fund. *Financial Operations 2024*. Washington, D.C.: IMF, April 2024. 230 p.
10. International Monetary Fund. *Annual Report 2024*. Washington, D.C.: IMF, September 2024. 278 p.
11. Becker T., Chwioroth J. Quota reforms and global financial stability: IMF resource adequacy. *Journal of International Money and Finance*. 2024. Vol. 139. P. 56–75. DOI: 10.1016/j.jimonfin.2024.103517.
12. International Monetary Fund. *SDR Allocation and Financial Statistics*. IMF Factsheet. Washington, D.C.: IMF, 2024.
13. International Monetary Fund. *New Arrangements to Borrow and Bilateral Agreements*. IMF Policy Paper. Washington, D.C.: IMF, 2023.

14. Eichengreen B. *Globalizing capital: A history of the international monetary system*. Princeton University Press, 2019.
15. IMF. *IMF Governance Reform Progress Report*. IMF, 2023.
16. Obstfeld M., Rogoff K. *Foundations of International Macroeconomics*. MIT Press, 2021.
17. Ostry J. D., Ghosh A. R. *Structural Reforms and Economic Growth*. IMF Working Paper, 2019.
18. IMF. *The Evolution of the IMF's Financial Framework*. IMF Policy Paper, 2022.
19. Wyplosz C. *The International Monetary System: History and Prospects*. *Journal of Economic Perspectives*, 2019.
20. IMF. *Quota Formula Review: Report of the Executive Board*. IMF, 2023.
21. Lagarde C. *The Future of the Global Financial System: Address to the Bretton Woods Committee*. IMF, 2020.
22. IMF. *Resilience and Sustainability Trust—Operational Framework*. IMF, 2023.
23. Lagarde C. *The Global Economy: Opportunities and Challenges for the IMF* // IMF Speeches. — Washington: IMF, 2019.
24. Obstfeld M., Gosh A. *Global Financial Stability and the IMF's Role* // IMF Working Paper WP/20/16. — Washington: IMF, 2020.
25. Gaspar V., Mauro P. *Building Resilience in the Global Financial Architecture* // IMF Policy Paper. — Washington: IMF, 2021.
26. Adrian T., Natalucci F. *Financial Stability Risks and Emerging Markets* // IMF Global Financial Stability Report. — Washington: IMF, 2022.
27. Truman E.M. *Reforming IMF Governance: Lessons from Past Reviews* // Peterson Institute for International Economics. — Washington, 2023.
28. Конституція Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.imf.org>
29. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 № 1906-IV.

30 Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV.

31 Стратегія зовнішньоекономічної політики України на 2021–2027 рр. – К.: Мінекономіки України, 2021.

32. International Monetary Fund. Articles of Agreement. – Washington D.C.: IMF, 2023.

33. IMF Annual Report 2023. – Washington D.C.: International Monetary Fund, 2023.

34. IMF Financial Operations. – Washington D.C.: IMF, 2022.

35. Global Financial Stability Report, April 2023. – Washington D.C.: IMF, 2023.

36. IMF Country Report No. 22/117. Ukraine: Request for Extended Arrangement under the EFF. – Washington D.C.: IMF, 2022.

37. IMF Policy Paper: Review of the Flexible Credit Line. – Washington D.C.: IMF, 2023.

38. World Bank Group. Global Economic Prospects. – Washington D.C.: World Bank, 2023.

39. World Economic Outlook Database, April 2023. – Washington D.C.: IMF, 2023.

40. IMF Strategy Toward Fragile and Conflict-Affected States. – Washington D.C.: IMF, 2023.

41. IMF SDDS Plus Subscription Guide. – Washington D.C.: IMF, 2023.

42. IMF DataMapper. External Debt by Country, 2023.

43. Ghosh, A., Ostry, J., Qureshi, M. Managing Capital Outflows: The Role of IMF. – IMF Working Paper WP/21/28.

44. Mussa, M. IMF Surveillance and the Global Financial Crisis. – Washington: Peterson Institute for International Economics, 2009.

45. Pisani-Ferry, J. The IMF and the International Financial Architecture. – Bruegel Policy Contribution, 2010.

46. Reinhart, C., Rogoff, K. This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly. – Princeton: Princeton University Press, 2009.

47. Rato, R.D. The IMF in a Changing World // Finance and Development. – 2006. – Vol. 43, no. 3.
48. Eichengreen, B. Globalizing Capital: A History of the International Monetary System. – Princeton: Princeton University Press, 2019.
49. BIS. Annual Economic Report 2023. – Basel: Bank for International Settlements, 2023.
50. OECD. Global Outlook on Financing for Sustainable Development. – Paris: OECD Publishing, 2022.
51. FSF. Enhancing Market and Institutional Resilience. – Financial Stability Forum Report, 2022.
52. G20 High-Level Principles for Digital Financial Inclusion. – G20 Report, 2021.
53. Lagarde, C. The Future of the IMF: A European Perspective. – Speech at Sciences Po, 2022.
54. Georgieva, K. Resilience and Reform: IMF's Role in the 21st Century. – IMF Annual Meeting, 2022.
55. Радіо Свобода. Україна та МВФ: історія співпраці. – 2023.
56. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. – Київ: НБУ, 2023.
57. Мінфін України. Угода з МВФ: умови, етапи реалізації. – 2022.
58. Світовий банк. Doing Business Report 2020.
59. Ukrainian Think Tanks Liaison Office in Brussels. Огляд економічних перспектив України, 2023.
60. Циганкова Т.М. Міжнародна економіка: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2022.
61. Базилевич В.Д. Міжнародна економіка: підручник. – К.: Знання, 2021.
62. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економіка. – К.: КНЕУ, 2020.
63. Мельник Т.М. Міжнародні фінанси. – К.: Центр учбової літератури, 2021.
64. Єпіфанова І.Ю. Міжнародні фінансові організації. – К.: КНЕУ, 2022.
65. UNCTAD. World Investment Report 2022.

66. WTO. Trade Policy Review – Ukraine 2022.
67. European Commission. Ukraine: EU Support and Integration. – Brussels, 2023.
68. The Economist Intelligence Unit. Country Risk Service: Ukraine. – 2023.
69. IMF. Digital Currency and the Future of Money. – IMF Blog, 2023.
70. BIS. CBDC Development Overview. – Basel: BIS, 2023.
71. Brookings Institution. Reforming Global Financial Governance. – 2022.
72. Center for Global Development. SDR Allocation and Global Liquidity. – 2022.
73. Peterson Institute. Future of the IMF in a Multipolar World. – 2023.
74. CEPR. Global Capital Flows and IMF Conditionality. – 2022.
75. Bruegel. The Role of IMF in Debt Restructuring. – 2023.
76. Chatham House. Multilateralism and IMF Reform. – 2021.
77. Fitch Ratings. Sovereign Risk and IMF Programs. – 2022.